

KALKEN.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. — Op vijf kilometers ten noorden van Wetteren, aan den zoom eener schilderachtige weide, die zich langs de Schelde uitstrekt, ligt het fraaie dorp Kalken. Het heeft op de kaart de gedaante van een langwerpige vierkant, is doorsneden door de steenwegen van Lokeren naar Oosterzeele en van Gent naar Dendermonde, en grenst ten noorden aan Destelbergen, ten oosten aan Lokeren en Overmere, ten zuiden aan Schellebelle en Wetteren, en ten westen aan deze laatste gemeente en aan Laarne.

Behalve een drietal bierbrouwerijen, eene olieslagerij, eene bloemmaalderij, gekendë bleekerijen en een weefleerwerkhuys, worden hier geene voornamc nijverheden uitgeoefend. De vlasbewerking houdt er vele handen onledig en men drijft er eenen nog al levendigen handel in bouwstoffen, doch de hoofdbron van het bestaan der ingezetenen is de landbouw, die te Kalken vanouds in hooge eere gehouden wordt. De witte tarwe dezer gemeente is niet alleen door geheel de provincie geacht, maar wordt, onder den naam van *Kalkensche tarwe*, zelfs bij den vreemde, aan hooge prijzen verkocht. Op de Gentsche graan-

markt was haar vroeger uit dien hoofde eene bijzondere plaats voorbehouden.

Alhoewel in de geschiedenis niet vroeger dan de XIIe eeuw bij name voorkomende, schijnt dit dorp, evenals de meeste in de nabijheid eener rivier gelegen, tot eene hooge oudheid op te klimmen. Wat hiervan ten bewijze schijnt te strekken is het recht van vrijgeweed (*vaine pâture*), dat er tot op onze dagen in de Scheldemeerschen wordt uitgeoefend. Dit recht is van louter Germaanschen oorsprong; immers het is gekend dat bij de eerste bewoners dezer gewesten ieder dorp, *boel* of *bool*, in zijnen omkring eene zekere uitgestrektheid grond had, waar elke der honderd familiën, die den *bool* bewoonden, onaangezien van welken rang of stand, met zijn vee op de zoogenaamde *gemeentemeerschen* mocht ter weide gaan. Zoo heilig was dit recht bij onze voorouders, dat het ten tijde der Franken op doodstraf verboden was de gemeentemeerschen om te werken of er eene andere bestemming aan te geven. Het begon hier oudtijds gewoonlijk den 15 Augustus, om eerst in het midden der maand Mei van het volgende jaar te eindigen⁽¹⁾.

Naar de getuigenis van LINDANUS, door MAESTERTIUS en SANDERUS op hunne beurt aangehaald, zou er hier eertijds niet verre van de Schelde, op het *Rot*, een gebouw hebben gestaan, misschien eene *villa* of eene Romeinsche sterkte, waarvan de grondvesten te zijnen tijde nog zichtbaar waren. Romeinsche penningen, of andere voorwerpen uit de diepe oudheid, werden hier evenwel, bij onzen wete, nooit aan het licht gebracht.

De beteekenis van den naam dezes dorps is met geene zekerheid op te geven. Dat hij zou afgeleid zijn van *Calle* of *Calleken*, oude verkleinwoorden van *Catharina*, zooals WILLEMS en DE SMET aanvankelijk dachten, is twijfelachtig, terwijl er hier evencens aan geene *looplaats* (*Cal-loo-kine*, naar het stelsel van BUDDINGH) te denken is. Eene betere opgave, door kanunnik

(1) *Sententiën en appointementen interlocutoire*, 1483-1485, bl. 442 v°, in 't Staatsarchief te Gent.

DE SMET beaamd, schijnt ons deze te zijn, volgens welke de gemeente haren naam zou hebben bekomen van den kalkachtigen aard haars bodems, of, zooals men wil, naar de kalkovens, welke er zich, volgens de overlevering, in de middeleeuwen nog in grooten getale bevonden en die toen een niet gering bestaansmiddel voor de inwoners verschaften.

Men schreef den naam dezes dorps in 1170 en 1213 *Calkine*; in 1228, *Calkines*; in 1380 en 1405, *Kalkine*; later *Calckene*, *Calcken*, *Kalkene* en *Kalken*, welke laatste schrijfwijze wij, op grond der uitspraak, aanbevelen.

Er zijn tien wijken en gehuchten in deze gemeente : *Bervelde*, *Boombosch*, *Eesvelde*, *Eethoek*, *Gaver*, *Hoogendriesch*, *Hussevelde*, *Kootveld*, *Kruisen* en de *Vaartwijk*. Eerstgenoemde bevindt zich op den noordwesthoek van Kalken en vormt, met de denzelfden naam voerende wijken onder Laarne en Destelbergen, eene geestelijke parochie, welker geschiedenis wij in onze monographie van Destelbergen hebben medegedeeld. De wijk *Eesvelde*, vroeger ook weleens *Heesvelde* geschreven, duidt eene waterachtige plaats aan, het eerste lid dezes naams, *ee*, in de oude taal, evenals *aa*, *eede* enz. water beteekende. *Gaver* wil zooveel zeggen als weide, bepaaldelijk zulk eene die maar eens in het jaar kan gemaaid worden. Wat *drieschen* waren en nog zijn, is genoegzaam gekend, terwijl *Kootveld* is af te leiden van het oude *cote*, *kot*, waarmede de hutten der laten of lijfeigenen werden bedoeld.

Naar de verdere oude plaatsnamen der gemeente te oordeelen⁽¹⁾, was de grondgesteldheid van Kalken in vroegeren tijde op

(1) Oude plaatsnamen :

1228, *Rafenscoet*.

1450, *Arendsacker*, *Bellem*, *Bountincstrate*, *Brabant*, *Brandacker*, *Beginenacker*, *Cruusacker*, *ser Gheenkinsacker*, *Hertselaer*, *Karrebroeck*, *Moat*, *Roelofscoot*, *Schootstrate*, *Woestine*, *Woubocht*.

1500, *Akensackere*, *de Assels*, *Calensputte*, *Greestrate*, *Heestvelde*, *Helemeersch*, *ten Cruusse*.

1550, *Coreelputten*, *'t Haelstersche*.

verre na niet zooals het er tegenwoordig uitziet : bosschen en heiden besloegen een groot deel van het grondgebied dezer gemeente, terwijl 't elders moeras en water was, zoodat de landbouwers er tegen niet weinig moeilijkheden te kampen hadden. Nog in de XVIe eeuw lagen er op het Kootveld en op Hussevelde niet min dan 35 bunder heide, welke den heere van Kalken vanouds toebehoorden, en in 1554 ten prijze van 7 tot 9 pond groote het bunder verkocht werden.

Volgens SANDERUS had deze gemeente eene oppervlakte van 1,071 bunder, waaronder, uitwijzens eene aantekening van den Waschen griffier JAN DE NEVE, 10 bunder bosch, ten noorden van Hussevelde. Hieronder waren niet begrepen de 87 bunder, uitmakende de heerlijkheid van Raveschoot, welke, ofschoon heel en gansch te Kalken ingesloten, voor het bestuurlijke tot in het begin dezer eeuw van Wetteren ahang. De huidige oppervlakte van Kalken beslaat 2,048 hectaren.

De vaart dezer gemeente, vroeger eene loopsloot of beek, waarover eene brug lag om van den eenen meersch op den anderen te rijden, werd gedolven omtrent 1545. Zij is in gemeenschap met de Schelde, welke met de *Vingelingbeek* het zuidelijk deel der gemeente begrenst, en werd in 1752, onder andere, op geheel hare lengte uitgediept en verbreed, waartoe al de arbeiders van Kalken, onder toezicht der plaatselijke overheid, gebezigd werden. Van hoe groot belang voor het dorp de delving dezer vaart was bewijze de omstandigheid dat er van den beginne af op de kaai een groote handel gedreven werd in allerlei meststoffen, welke met schepen uit Gent, Dendermonde, Antwerpen, Mechelen, Brussel, en ja zelfs uit Holland, hier werden toegevoerd. Het handelsvertier in genoemde meststoffen bedroeg in 1622 niet min dan ongeveer 15,000 gulden, terwijl de handel in bouwstoffen er van dan af ook op eene aanzienlijke schaal werd uitgeoefend. De gemeente hief een recht van den twintigsten penning op ieder gelost schip, waarvan de ontvangst jaarlijks werd verpacht; thans nog brengen de kaairechten gemiddeld 240 franken 's jaars op.

De andere voornaamste beken en waterloopen van Kalken zijn de *Weltersche Sloot* of 't *Sluizeken*, uitwaterende in de Schelde en welke vroeger niet weinig overstromingen veroorzaakte; de *Scherphei-beek*, die haren oorsprong neemt te Laarne, en te Lokeren in de Leede uitwatert; de *Kootveldbeek*, eveneens zich in de Leede ontlastende; de *Steenenbeek* en de *Moortelbeek*, afstroomende naar de Vaart, en de *Overmeersche beek*, welke aan de Bontinkstraat ontstaat en in de Vingelingbeek vloeit. — Oorkonden van 1442 en 1455, overgeschreven in de schepenregisters van Gent, spreken van de *oude Schelde* in deze gemeente, waaruit is op te maken dat de tegenwoordige loop dier rivier niet als de oorspronkelijke mag worden aangezien. En inderdaad, het is door de geleerden bewezen dat de Schelde in overoude tijden langs de grenzen van Uitbergen, Overmere en Berlare liep, derhalve ook langs het zuidoostelijk deel dezer gemeente, alwaar de sporen er nog hier en daar duidelijk van te zien zijn(1). De Overmeersche waterplassen en het thans drooggetrokken Broek van Berlare zijn overigens daar nog om te bewijzen dat de Schelde er haren eersten loop heeft gehad, doch wanneer zij van richting veranderde, is met geene zekerheid op te geven. Wie daar meer van weten wil leze o. a. de werken van DAVID, KÜMMER en BELPAIRE, en inzonderheid de verhandeling over de droogmaking van het Brock van Berlare, door den ingenieur LEYSEN, voorkomende in de *Gedenkschriften van den Oudheidkundigen Kring der Stad en des voormaligen Lands van Dendermonde*, 2° recks, I, bl. 245 en volgende.

Wat de gronden dezer gemeente, vooral die langs den noord- en zuidkant, betreft, deze zijn over het algemeen van eene tamelijk goede hoedanigheid en brengen de beste vruchten op, vooral tarwe, welke teelt, zoo hooger gemeld is, hier in het bijzonder welig gedijdt. De minst vruchtbare landen zijn die, in

(1) Een meersch, beneden de Assels, rechtover het Kerkland van Schellebelle, heet thans nog de *Oude Schelde*.

den omtrek van den Dendermondschen steenweg, de Kapellestraat en den Kouter, alwaar de zandachtige bovengrond op eene zoogenaamde rochsteenlaag rust, die, hier en daar met wit zand gemengd, de indringing van het water grootendeels tegenhoudt. De meerschen van Kalken, grootendeels in watering ingericht, behooren tot de beste der omstreek.

Er waren hier vanouds verscheidene belangrijke pachthoeven, onder andere het thans nog bestaande *Hof te Raveschoot*, waar de graven van Vlaanderen langen tijd een jachthuis hadden, en het *Hof ten Broeke*, hetwelk gedeeltelijk ook gelegen onder Wetteren, 7 bunder groot was en in 1384 door Jan Pric voor 33 pond groote, Vlaamsche munt, werd aangekocht.

Eigenaardige landbouwgebruiken zijn ons voor deze gemeente niet bekend, de oude pachtacten geheel geschoeid zijnde op die van andere plaatsen in Vlaanderen.

Zekere Jacob Vromont, naar wien de alhier bestaande Vromontstraat zal geheeten zijn, bezat te Kalken eene hofstede van 14 bunder 1 dagwand groot, welke door hem in 1447 bij vernieuwing in pacht gegeven werd aan Marten Boude voor negen jaren, mits 6 schellingen 3 grooten 's jaars, Vlaamsche munt, de eene helft te betalen te Kerstavond, de andere op St.-Jansdag. Onder de voorwaarden der verhuring van dit goed is op te merken dat de pachter alle jaren een vat lijnzaad zaaien moest, om het daarvan voortkomende vlas « op den balke » te bereiden, ten voordeele van den eigenaar, doch het zaad mocht de pachter voor zich houden. Daarenboven was deze laatste verplicht zijnen heer elk jaar te Gent 200 « houts » te leveren en de op het goed drukkende lasten te betalen, deze laatste evenwel op mindering van den pachtprijs. Op welke wijze de landen bij het eindigen van den huurtermijn moesten gevet en bezaaid liggen, werd in de acte mede duidelijk besproken, zoodat alle betwistingen en moeilijkheden daaromtrent onmogelijk waren. Wij zien er insgelijks uit dat de paarden, het vee en het gerij, op eene waarde geschat van 17 schilden, door den pachter

werden overgenomen, gelijk de zoogenoemde pachtersrechten, door hem te vergoeden, er eveneens in waren vastgesteld. Voor een en ander werd hem echter alle gemak van betaling verleend.

Zoo het hier in 't begin der verledene eeuw, ten gevolge van den oorlog, maar droevig gesteld was met den landbouw, des te heerlijker, zoo wij hooger deden opmerken, bloeit hij sedertdien in deze gemeente, hoezeer de crisis, waaronder de landbouwers tegenwoordig gebukt gaan, doch welke zij met een bewonderenswaardig geduld het hoofd bieden, hem beletten eene nog hoogere vlucht te nemen.

Eene der schoonste en best onderhoudene hofsteden van Kalken, en ja van den geheelen omtrek, is deze van den heer Ivo Veldeman, ter wijk Hussevelde. Deze hofstede, welke in den wedstrijd, uitgeschreven door de Landbouwmaatschappij van Oost-Vlaanderen, in 1875 den eersten prijs (eene premie van 400 frank en eene gouden medaille ter waarde van 200 frank) bekwam, beslaat eene oppervlakte van 7 hectaren 67 aren 70 centiaren, in éenen blok, en werd, wegens hare doelmatige inrichting, naar de eenstemmige getuigenis der jury, als een model van de kleine boerderij onzer Vlaanderen voorgesteld(1).

Uitwijzens de eerste algemeene statistiek van 1846, telde men te Kalken 722 groote en kleine boerderijen, waaronder éene van 15 tot 20 hectaren, zestien van 10 tot 15, zeven van 9 tot 10, twaalf van 8 tot 9, twee en twintig van 7 tot 8, drie en dertig van 6 tot 7, acht en twintig van 5 tot 6, evenveel van 4 tot 5, vijf en dertig van 3 tot 4 en acht en zeventig van 2 tot 3 hectaren uitgestrektheid. — In 1850 waren er hier 194 paarden, 19 veulens, 1,186 stuks hoornvee, 520 kalvers, 593 varkens en 490 schapen, — en in 1846 : 218 paarden en veulens, 1,425 hoorn-dieren, 280 kalvers, 485 woldieren, 578 varkens en viggene,

(1) Zie het verslag over dezen hofsteden-prijskamp in *de Akkerbouw*, 1875, N° 4 en 5.

41 geiten, en daarenboven 1,010 koppen vee, voor de slachting bestemd. — Er gaat schier geen jaar voorbij of de Kalkensche landbouwer behaalt in de wedstrijden voor het vet vee eervolle onderscheidingen.

In 1536 werd hier, met toestemming van de vrouw van Kalken, een oliemolen opgericht. De eigenaar van dezen molen, zekere Thomas Lausnay, moest zich echter verbinden er nooit graan op te malen, de maalderij een heerlijk recht zijnde, dat door niemand, buiten den pachter van den heerlijken windmolen, mocht worden uitgeoefend. Deze laatste bracht omtrent gemeld tijdstip 24 pond groote op.

Sedert 1824 wordt er hier den dinsdag, volgende op den derden zondag van September, wanneer Kalken kermis viert, eene jaarmarkt gehouden, welke echter weinig te beduiden heeft, gelijk het heden met meest alle niet vanouds bestaande jaarmarkten het geval is.

De bevolking van Kalken is sedert een drietal eeuwen niet weinig aangegroeid : in de tweede helft der XVIe eeuw had men er slechts een 900 tal, ten jare 1641, 1,500, en in 't begin der verledene eeuw reeds 1,900 communicanten. In 1801 waren er 3,899 zielen, waaronder 264 ingeschrevene behoestigen, terwijl den 31 December 1886 de bevolking reeds het cijfer van 5,342 zielen bedroeg. Laat de ontworpenen buurtspoorweg van Gent, langs Laarne en Kalken naar Zele, met eenen verbindingstak naar de statie van den ijzeren weg te Wetteren, eenmaal tot stand zijn gebracht, geen twijfel of deze thans meer of min afgezonderde gemeente zal in belang toenemen en derhalve eene glansrijke toekomst mogen te gemoet zien.

II.

HEERLIJKHEID EN BESTUUR. — De heerlijkheid van Kalken behoorde van over onheuglijken tijd tot in 1228 aan de heeren van Dendermonde. Ten laatstgemelden jare ging zij, ter uitzon-

dering van Raveschoot en vijftien bunder woestijngrond, ten titel van erfelijk leen over tot Gijzelbrecht van Zottegem, ter gelegenheid van dezes huwelijk met Machteld, zuster van Robrecht van Bethune, die toen de stad Dendermonde onder zijn gebied had(1). Deze Gijzelbrecht van Zottegem, tot eene der voornaamste familiën van Vlaanderen behoorende, was terzeldertijd heer van Ressegem, Massemen en Laarne, welke drie heerlijkheden, te zamen met die van Kalken, gedurende geruimen tijd in handen bleven van zijne opvolgers, in de geschiedenis onder den familienaam van Massemen aangeduid.

Na de dood van zijnen kleinzoon Geeraard van Massemen, gehuwd geweest met Catharina van Maldegem, gingen Kalken en Laarne over tot hunnen zoon Jan van Massemen, heer van Uitbergen en Overmere, van wien wij lezen dat hij in

(1) « Ego Robertus, advocatus Atrebatensis, Betuniae et Tenremundiae dominus, notum facio tam praesentibus quam futuris, quod bona omnia quae, habebam in parrochia de Calkines, quae ego tenebam et quae a me tenebantur, dedi in feodum domino Gilleberto de Sotengem, libere cum omnibus justiciis majoribus et minoribus, excepto manso de Rafenscoet, sicut est modo clausum, exceptis etiam XV bonariis wastinae. Et sciendum quod homagia, quae in dicta villa habebam, mihi remanent. Et si homines mei ibidem manentes exercitus meas vel equitaturas meas non fecerint sicut debent, vel ad placita mea non venerint, ego pro forefacto tali sicut homines mei judicaverint potero pandiare super feodum quod mei homines tenent de me, et nullam aliam justiciam majorem vel minorem in dicta villa habebo. Dedi etiam dicto Gilleberto in feodum bona omnia quae habebam in parrochia de Larne et quae ego tenebam et quae a me tenebantur, exceptis servis et hominibus advocatae, quos habeo in dicta villa. Bona autem omnia supradicta cum allodio, quod dictus Gillebertus habebat in parrochia de Masmine et quod habebit in posterum, recepit ipse a me in feodum. Et sciendum quod dictam donationem ei feci pro mille libris quas ei debebam de maritagio Mathildis, sororis meae, quam ipse habet in uxorem. Et quia ego Michael, Flandriae constabularius, et ego Walterus de Ghistella, de assensu domini Roberti de Bethunia et domini Gilleberti de Sottenghem praedictae rei fuimus ordinatores, ad ipsorum petitionem et praedictorum testimonium, sigilla nostra praesenti scripto duximus apponenda. Actum anno Domini M. CC. XXVIII, mense martio. »

(LINDANUS, *De Teneraemonda*, 174. — DUCHESNE, *Histoire de la maison de Béthune*, pr., 113. — MIRÆUS, I, 417. — A. DE VLAMINCK, *Cartulaire de Termonde*, 120.)

1564 de voogdij van Wichelen en Serskamp aankocht. Uit dezes huwelijk met Margareta van Oudenhove sproten, volgens LINDANUS, vier zonen, waar onder Daneel, die hem in de heerlijkheid van Kalken en in de evengenoemde voogdijschappen opvolgde. Deze Daneel was gehuwd met Margareta van Gistel, die hem vijf zoons en eene dochter schonk; zij overleed, toen reeds weduwe zijnde, den 1 Augustus 1451, en werd in de krecht der St.-Janskerk te Gent onder eene schoone tombe ter aarde besteld(1).

Jan van Massemen, zoon der vorengenoemden, werd vervolgens heer van Kalken en liet uit zijnen echt met Adriana de Cabillau eene dochter na, met name Antonia, die door haar huwelijk met Marten Vilain van Gent, heer van St.-Jans-Steen enz., de heerlijkheid dezes dorps in het aloud stamhuis der Vilains bracht. Wij lezen van haar in het *Dagboek der Gentsche Collatie* dat zij den 5 Juni 1469 door zekeren Christiaan van der Gracht geschaakt werd, doch « wart zo vele ghedaen dat smaendachs, den XII van der zelve maent, de zelve vrouwe weder quam te haren huus te Ghendt. » Haar echtgenoot was toen echter reeds overleden en wannceer zij zelve den laatsten adem uitblies, is ons niet bekend. Zij was ook vrouw van het Lichterveldsche, onder Wetteren, welke heerlijkheid met die van Kalken maar één leen uitmaakte, zooals wij aanstonds zien zullen.

De zoon en opvolger van genoemde Antonia van Massemen, met name Adriaan Vilain, liet Kalken achter aan Maximiliaan Vilain, heer van Wetteren, Massemen, St.-Jans-Steen, Ressegem enz., aan wiens afstammelingen de heerlijkheid vervol-

(1) Het opschrift dezer tombe luidt :

HIER LEYT BEGRAVEN
 VRAUW MARGRIETE VAN GHISTELLES, VRAUWE VAN KALKENE,
 VOCHDESSE VAN WICHELEN ENDE VAN SERSKAMP, DIE STAERF
 INT JAER XIII° EN XXXI, DEN EERSTEN DACH VAN OUSTE.
 BIDT OVER DE ZIELE.

gens tot op het laatste der verledene eeuw bleef toebehooren (1).

De heerlijkheid van Kalken verhief van het leenhof van Wetteren, dat zelf afhing van het leenhof te Dendermonde. Zij bezat het recht van hooge, middelbare en lage justitie en ging, reeds van 't jaar 1366, gepaard met het *heerschap van den Lichterveldschen*, binnen Wetteren, waartoe, onder andere, behoorden « diversche heerlicke penninckrenten, capoenen, « hoenderen, evene ende broot, » benevens « recht van de « beste have, tol, vont, 't goet van bastaerden, alle confiscatie, « verbeurte van lijf ende van goede, voghelrije, visscherie, « zwaenrecht, partriserie, veenen ende alle andere usien ende « servituten, ghelijck ghecostumeert » was. De heeron tving jaarlijks, als rent, de som van 39 schellingen 9 deniers groote, te Paschen 35 kapoenen en 24 hoenderen, van lieden die leengoed van hem gebruikten. Werden die gronden verkocht, de heer ontving den tienden penning der koopsom, en 5 grooten voor elk bunder na den dood des eigenaars.

Het bestuur bestond uit eenen baljuw en zeven schepenen, die hunne aanstelling ontvingen van den dorpsheer. Zij oefenden terzelfder tijd wet en recht uit en waren in sommige gevallen bijgestaan door eenen raad van notabelen of groote gelanden, terwijl de pointers en zellers tot de verdeeling der belastingen overgingen. De baljuw was terzelfder tijd meier van het dorp.

Er bestond te Kalken ook een Schouteetdom, dat vroeger met dat van Wetteren vereenigd was. Uitwijzens de denombrementen van dit leen behoorden den schout, of den *schouthet*, gelijk men vroeger schreef, toe « alle ghevanghenen int voors. heer- « scip de drie eerste daeghen te hebbene, ijserghelt, steengelt « ende costen, ghelije dat men heeft in thuis van Dender- « monde; item alle de gheboden te doene vanden heeren « weggen, ende danof te hebbene zijn ghebodeghelt; te erfven

(1) Zie onze monographiën van Massemen-Westrem en Wetteren.

« ende te onterfven van alle de leenen ende erfve, die men er
 « haut van mijnen heere oft van zijne mannen, ofte van de
 « mannen die zelve niet en erfven; voorts alle paelghelt, daar
 « men paelt met mannen oft met schepenen, ende het derde
 « deel van de valckerie ende watersloot, metten derden deele
 « van de costen, enz. »

Men weet dat de leenheeren, onder 't voormalig stelsel, het recht hadden zekere diensten te eischen van hunne laten, namelijk wanneer dit recht door de leenhoven, onder welke zij stonden, hun in den oorsprong was toegekend. Deze diensten, gewoonlijk *karweien* geheeten, waren over het algemeen niet erg of vernederend : zij behoorden den grondheer bewezen te worden uit hoofde van zijn eigendom, en stelden een contract daar, vrijwillig tusschen den bezitter en den leenhouder aangegaan. Verreweg de meeste waren slechts op bepaalde tijdstippen te verrichten en wel op zulke, dat de landman er geen nadeel door leed voor zijne eigene vruchtwinning, zooals buiten zaai-, wiede- of oogsttijd. Hadde de leenheer zulke diensten niet gevergd, ongetwijfeld zou hij den landman geld in de plaats hebben gevraagd, en dat zou stellig minder aangenaam geweest zijn, vooral in tijden dat het geld uiterst schaarsch was.

Te Kalken rees er in de eerste helft der XVe eeuw een geschil op tusschen den dorpsheer Jan van Massmen en zijne te Gent gevestigde onderhoorigen, welke, zich steunende op zeker aldaar nieuw afgekondigd voorgebod, beweerden geene karweidiensten meer verschuldigd te zijn. De heer van Kalken had evenwel geene moeite om te bewijzen dat de eischers in het ongelijk waren; met de denombrementen zijner heerlijkheid in de hand, toonde hij aan dat van de oudste tijden af zijne voorzaten in het wettig bezit van gemeld recht geweest waren; dat hij dit recht van den prinselijken leenhove van Dendermonde hield, en « dat zo wie zijn heerscap ende leen verminderen wilde, dat hi quame ter plaetsen daert behoorde ende resorteerde, hi presenteerde hem daer te verantwoordene.... » De schepenen van Gent gaven dan ook den heer van Kalken ten

volle gelijk, door namelijk uit te spreken dat het ingeroepen voorgebod niet de karweien betrof, « die behoorden teeneghen heerscepen, nemaer alleenlic die men van nieus bi bedwanghe up stellen mochte of verzouken soude ghedaen thebbene van ceneghen ommezaten van deser stede. » Wilden de laten van Kalken tegen bedoeld recht verder opkomen, zij moesten zich maar wenden tot het leenhof van Dendermonde, van hetwelk de heerlijkheid dezes dorps affhing⁽¹⁾.

De leenmannen van Kalken kwamen evenwel later andermaal in verzet tegen de Karweien, welke zoo goed op de bemiddelden als op de behoeftigen drukken. Zij, die geen paard op stal hadden, betaalden daarom 2 grooten 's jaars, tegen 3 grooten voor ieder paard, dat de leenmannen hadden. Eene acte van 1536 maakt ons bekend, dat de Kalkenaars toen ook, en sedert jaren reeds, weigenden het oud heerlijk recht te voldoen⁽²⁾.

(1) *Acten en Contracten 1431-1432*, 90 v°, in 't stedelijk archief te Gent.

(2) « *Heerscip van Calckene*, met vele scoone seignourien, baten ende profsijten daeranne elevende... ghehouden van onsen heerden gheduchten heere, van zijnen huuse ende hove van Dendremonde, tot welken leene behoort alle justicie, hooghe, middele ende nedere; eenen bailliu, scoutete, meyer ende zeven scepenen, tol, vondt bastaerde goet, metgaders alle confiscatie, beede van lijve ende van goede. Item van den ghedijden laten, stervende up tvoors. heerscip, tbeste nooft. Item es ooc ten voors. leene een hof van mannen, danof dat ghehouden zijn XXIII leenen of daerointrent, onder cleene ende groote... Item behoort ooc ten voors. leene jn heerlike renten, vallende teken Kerssavonde ende Paesschen, die diveersche laten batalen uut haerl. gronden, die zij vanden zelve heerscepe houdende zijn, XXXIX s. IX d gr.; jn cappoen renten, die alleenlic vallen te Paesschen, XXXV cappoenen ende XXIII hoenderen. Ende so wanneer de zelve gronden veranderen bij coope, zo betalen zij vanden wandelcoope den thienden penninc van dat zy ghelden, ende ter doot V grooten uut den bunder, over den dootcoop. Als angaende zeker recht van corweyden, twelcke de voors. van Calckene jaerlicx sculdich sijn te betaelne... tontfane ten laste van den voorn. van Calckene, te wetene, van den ghuenen, die paerden houden, drie groote tsjaers voor een paert; ende vanden ghuenen, die gheen paert en houden, twee grooten tsjaers, verclaerst de vooght als dat de voors. van Calckene refuuseren tselve meer te willen betalen ende zustinceren danof onghehouden zijnde. Nopende de heyen, ghelegghen jn Calckene, die zijn hier voortijts uutghegheven gheweest bij Lievin van den Neste, aldoe bailliu wesende van

Een geschil van eenen anderen aard had in 1458 plaats tuschen denzelfden dorpsheer en de schepenen van Dendermonde. Het betrof ditmaal de uitoefening van het recht der beste have, dat de eerstgenoemde beweerde hem van alle te Kalken overledene personen, 't zij inboorlingen of vreemdelingen, toe te komen. Gebruik makende van dit recht, had Jan van Massemen ten sterfhuize van zekere Dendermondsche poorteres, met name Catharina van der Meersch, te Kalken overleden, eenen zilveren beker doen aanslaan, waartegen hare erfgenamen verzet aantekenden. De zaak kwam voor de rechtbank van de schepenen der keure te Gent, die den heer van Kalken gelijk gaven; edoch de schepenen van Dendermonde zich de belangen hunner onderhoorigen hebbende aangetrokken, gingen met de erfgenamen van Catharina van der Meersch in beroep bij den Raad van Vlaanderen, die de eischers in hunne vraag gegrond verklaarde. Bijgevolg werd de heer van Kalken tot de teruggaaf van den aangeslagen beker veroordeeld, of, voor het geval deze niet meer bestond, er de waarde in geld aan de rechthebbenden van uit te betalen (1).

Blijkt uit het voorgaande dat de oude dorpsheeren van Kalken er niet op gesteld waren iets van hunne rechten af te staan, toch leefden zij in de beste verstandhouding met hunne onderzaten, die hen bij ieder bezoek, dat zij in hun dorp aflegden, feestelijk onthaalden. In de maand October van 't jaar 1715, onder andere, verwelkomde men den toenmaligen heer op een banket, waarvoor 't magistraat een half stuk rooden en een

Calckene, diveerschen persoonen in cheinse, voor zeker heerlicke renten tsiaers .. Item es binnen den zelve heerscepe van Calckene eenen wintmue-
lene, dewelcke een leen es, in pachte ghehouden voor thien mudden coorins
ende een half tsjaers, de zelve muelen belast met acht muckins coorens,
Dendermondsche mate, den helighen gheest van Calcken tsiaers, ter causen
vanden muelenbeerech, daer de muelen up staet, die den zelve helighen
gheest plachte toe te behoorene ».

(Weezenboek 1534-1535, 101v). Archief van de stad Gent.

(1) *Zwarte Boek van Dendermonde*, bl. 108. — *Inventaire des Chartes de la ville de Termonde*, bl. 58.

half stuk witten wijn kocht; ook toen in 1791 de prinses van Izegem op hare beurt naar hier kwam, trad men haar feestelijk te gemoet en leidde een stoet haar naar de kerk, alwaar te harer eere het *Te Deum* gezongen werd.

Het wapen der heerlijkheid van Kalken bestond uit een schild *de sable au chef d'argent*, en 't zegel, waarmede men de acten bekleedde en waarop dit wapen te zien was, droeg voor randschrift : SIGILL. PRINC. MASM. TOPARC. CALCKEN.

Er waren twee bijzondere heerlijkheden in deze gemeente : *Raveschoot* en de *Nieuwe Gaver*. Eerstgemelde behoorde, zoo wij gezien hebben, nog in de eerste helft der XIIIe eeuw aan de heeren van Dendermonde. In 1387 werd zij bij de verdeeling der nalatenschap van Jan van den Wincle en zijne echtgenoot Maria van den Kerchove, toegewezen aan Jan de Schoutheete, gehuwd met Margareta van den Wincle. In 1469 was zij 't eigendom der familie van den Velde; in 1676 aan Jacob Coornaert, heer van Kerkhem en Roncheval; in 1682 aan de kinderen van dezen laatste uit zijn huwelijk met Suzanna de Bucquoy, en op het laatste der verledene eeuw aan de Gentsche familie Piers.

De heeren van Dendermonde hadden hier een merkwaardig slot of jachthuis, dat hoogstwaarschijnlijk tijdens den oorlog der Gentenaren tegen Philip den Goede in 1452 vernietigd werd. Een er van afhangend leen gaf den bezitter het recht met twee hazewinden en twee brakhonden het gansche land van Dendermonde door ter jacht uit te gaan. De heer dezer stad moest hem jaarlijks eene zekere maat korn leveren tot het onderhoud zijner jachthonden; van zijnen kant was de leenman enkel gehouden den hoorn te komen blazen vóór het kasteel van Dendermonde, wanneer de heer ter jacht of ten strijde trok, en het kasteel, gedurende zijne afwezigheid, met andere leenhouders te beschermen (1).

(1) LINDANUS, *de Teneraemonda*, lib. III, c. I. — JAN BROECKAERT, *Geschiedenis van Wetteren*, bl. 33.

Uitwijzens het denombrement dezer heerlijkheid, door den laatsten bezitter, Augustijn Piers, den 9 Juni 1795 ingediend(1), bestond Raveschoot toen in eene omwalde pachthoeve, met ongeveer 65 bunder land, meersch en bosch, ongeminderd een zestigtal achterleenen en andere heerlijke inkomsten. De vierschaar werd bediend door eenen baljuw en verscheidene leenmannen, welke afhankelijk waren van de vierschaar van Wetteren.

Wij zegden hooger dat Raveschoot van de oudste tijden af tot in het begin dezer eeuw voor het bestuurlijke met laatstgenoemde gemeente vereenigd was. Dit duurde tot den 23 Augustus 1806, wanneer het bij besluit des prefects van het departement der Schelde werd ingelijfd bij Kalken.

De heerlijkheid van den *Nieuwen Gaver*, ook weleens van *Belle* geheeten, was de verblijfplaats der voormalige familie van *Calcken*. De leden van dit geslacht schijnen tot de voornaamste van den Vlaamschen adel te hebben behoord, en bewoonden te Gent, in de Lange-Munt, het zogenaamde *Callekinensteen*, nadien 't eigendom van de familie van Massemen, die 't in 1465 aan Pieter van Acker verkocht, voor 110 pond groote(2). Het oudst ons bekende lid van eerstgenoemd geslacht, *Arnold de Calkine*, was getuige in eene acte, waarbij Wouter van Dendermonde in 1170 eene tiende verwisselde. In 1218 ontmoeten wij eenen *Giselini de Calkine* als getuige in eene acte, waarbij Beatrix van Laarne de St.-Baafsabdij te Gent met eene tiende begiftigde, en in 1251 eenen *Sichem de Calkine*. Een andere *Ghiselin de Calkine* was baljuw van Dendermonde in 1282 en had voor wapen: *d'azur au lion d'or, avec la bande d'argent, chargée de trois cœurs de gueules*, terwijl anderen van

(1) Zie het geheele denombrement in de *Geschiedenis van Wetteren*, door J. BROECKAERT, bl. 62.

(2) DIERICX, *Mémoires sur la ville de Gand*, II, 145.

dit geslacht tot blazoën hadden : *d'or à la fasce échiquetée d'argent et d'azur.*

Eustaas en *Hellen van Calcken* dienden de zaak van Vlaanderen onder *Gwijde van Dampierre* en onderscheidten zich, onder den standaard dezes graven, in den slag der Gulden-Sporen. Daar streed ook *Everaard van Calcken*, wiens paard in het gevecht werd dood gestoken, waarom hij van de stad Brugge met meer andere ridders eene schadeloosstelling ontving.

Een *Boudewijn van Calkine* was schepene van de keure te Gent in 1307, en een *Jan van Calkine* schepene van gedeelte der genoemde stad in 1352. Ridder *Zeger van Calkine*, kastelein van Bornhem, was in 1368 gehuwd met *Margareta van Destelbergen*, en in 1375 maakte *Hendrik van Calkine* deel van het Gentsche weversambacht. Voorts zegt *L'ESPINOY*, van deze familie sprekende : « ceux de cette noble maison ont fait plusieurs bons services, et se trouvent plusieurs sages et valeureux chevaliers, comme *Messire Hugues de Calkine*, lequel fut allié à une noble dame *Beatrice van Arkel*, comme appert par registres reposans au conseil de Flandres, de 1368. »

Een andere *Zeger van Calkine*, ridder, van wien *MAESTERTIUS* schrijft dat hij de kerk op zijne kosten liet vergrooten, overleed in 1408, terwijl *Catharina van Calkine*, overleden in 1411, gehuwd was met *Marten van den Broecke* en onder de bemiddeldste personen van Gent was gerekend.

Hoe lang deze familie in het bezit harer heerlijkheid te Kalken bleef, is ons niet bekend; althans behoorde de Nieuwe Gaver ten jare 1515 aan jonker *Lodewijk Gelnoot*, van wien het goed bij koop overging tot *Marten Vilain van Gent*, heer van Kalken, die 't zijnen afstammelingen, te zamen met de dorpsheerlijkheid, tot aan de afschaffing der leenroerigheid overzette.

De heerlijkheid van den *Nieuwen Gaver* strekte zich uit te Kalken en te Wetteren en had in iedere dezer gemeenten eenen baljuw en eene schepenenbank om de rechtspleging te oefenen. Haar inkomen bevatte verscheidene geld- en kapoenrenten en

148 hoenders; voorts had zij acht en veertig achterleenen gelegen in de gemeenten Wetteren, Kalken, Laarne, Uitbergen, Overmere, Massemen en Zonnegem, welke « ten diverschen diensten ende subjectien » stonden, in de denombrementen evenwel niet uitgedrukt.

De tiende penning in deze gemeente bracht in de tweede helft der XVIe eeuw 118 pond 15 schellingen parisis op.

De tienden werden geheven door de abdij van St.-Nicolaas-ten-Bossche, in Frankrijk, door den abt van Boudeloo, te Gent, den pastoor, de kerk en de H.-Geesttafel van Kalken, en eenige anderen.

In 't gemeentehuis troffen wij de oude registers aan van den burgerlijken stand, beginnende voor de geboorten en huwelijken van 1588, met eene leemte tusschen de jaren 1651 en 1665 voor de huwelijken; de registers der overlijdens dagteekenen van 1596 tot 1656 en van 1665 tot 1796. — Voorts zijn hier nog eenige Quote- of Landboeken, gemeenterekeningen, resolutiën des magistrats enz.

De rechterlijke oorkonden van Kalken zijn thans in de staatsarchieven te Gent. Daaronder zijn de staten van goed sedert 1659; schepenenacten sedert 1528; procesregisters sedert 1581; vonnissen der XVIIIe eeuw enz.

Baljuws en Meiers van Kalken.

Jan van den Broucke	1464
.
Lieven van den Neste	1521
Lieven de Vildere	1553
.
Michiel Wemaers	1571
.
Nicolaas van Hecke.	1665

KALKEN.

Philip de Labijt.	1672
Pieter Bauwens.	1689
Mathias Janssens	1702
Pieter-Jozef de Witte	1712
Geeraard d'Haeseleere.	1752
Jan de Baere.	1762
Jan-Alexander Cromphaut	1788
Constant-Jozef van der Brugghen	1790
Jacob Leirens	1790

Burgemeesters.

Jan de Lausnay	1665
.	
Jan Velleman	1700
Bartel Hubrecht	1702
Pieter Bracke	1710
Gijsbrecht-Willem van Mossevelde.	1712
Jacob Baten	1715, 1723
Jacob de Wilde.	1716
Jacob Colman	1720, 1728
Jan Sperrrens	1730, 1735
Gillis Stevens	1731
Adriaan Aeltermann.	1734
Jacob de Potter.	1737
Jan Oosterlinck.	1741
Joos de Schaepmeester.	1742, 1751
Jacob Colman	1745
Gillis Der Kindere.	1752
Bartel Slabbaert	1755, 1764
Bartel-Robert Velleman	1758
Jan Temmerman	1761, 1770
Jan van de Velde	1767
Pieter-Frans Staelens	1777, 1782

Jacob-Benedict Baeten.	1783, 1794
Eugeen Rooman	18**
Karel Debbaudt.	1822
Frans de Weirt.	1856
Jozef Matthys	1848
Adolf de Weirt	1860
Adolf Tibbaut	1872

III.

GESCHIEDENIS. — Het is ten uiterste moeilijk, zoo niet onmogelijk, al de historische feiten op te sommen waarvan iedere gemeente in den loop der eeuwen is getuige geweest. Bij het doorbladeren onzer oude kronieken leest men wel hier en daar den naam van een of ander dorp, waar vijandelijke botsingen plaats grepen of andere gewichtige gebeurtenissen voorvielen, doch de inlichtingen zijn soms zoodanig beknopt dat de monographist zich in de meeste gevallen bij de bloote vermelding van het feit bepalen moet.

Wat door de oude kronieken verzwegen werd, als geen genoegzaam algemeen belang aanbiedende, kan soms uit de gemeenterekeningen of andere geschrevene oorkonden worden opgehaald. Zoo moet er hier ten tijde der belegering van Dendermonde door de Gentenaren, in 1580, iets gebeurd zijn dat nog al van eenig gewicht was, dewijl de rekening der stad Gent over gemeld jaar van kosten spreekt, die Mathijs Colman en Jan de Raet, aanvoerders eener bende schutters, « daden swonsdaghes XIII in maerte, doe zij waren tOvermeere ende te Kalkine. »

Het tweede bekende historische feit, in deze gemeente voor gevallen, dagteekent van 1452, toen de Vlamingen, inzonderheid de Gentenaars, overhoop lagen met hunnen vorst, Philip

den Goede, hertog van Burgondië. Reeds op meer dan éene plaats onzer monographieën hebben wij de noodlottige gevolgen dezer oneenigheid doen uitschijnen, en wat in de nabijheid van Kalken, namelijk te Overmere, in de maand Mei des gemelden jaars voorviel, zal in de geschiedenis dezer laatste gemeente omstandig worden medegedeeld. Bepalen wij ons hier niet te zeggen dat Kalken den 25 derzelfde maand door de Burgondiërs in brand werd gestoken.

In 1566, nieuw jaar van onheilen en beroerten, vielen de Geuzen in het dorp van Kalken, roofden en braken er de beelden in de kerk, en onteerden de heilige vaten. Het tabernakel, een der schoonste van gansch het Land van Dendermonde, werd mede door hen vernietigd.

Eenige jaren later, omtrent 1579, kwamen zij andermaal in het dorp, hebbende aan hun hoofd zekeren Willem de Boek, tinnenpotgieter te Gent. Bijna al het koper- en zilverwerk, de twee minste klokken en alles wat maar eenige waarde had, werd door die aanhangers der nieuwe leer medegenomen.

De groote klok, door de Geuzen in 1579 gespaard, werd bij eenen inval der Franschen in deze gemeente, ten jare 1582, uit den toren geworpen. Wij schrijven deze bijzonderheden af uit een handschrift van pastoor Van der Sype, van wien SANDERUS getuigde dat hij hem, « uit liefde voor zijn vaderland », verscheidene bijdragen leverde, welke deze geleerde navorscher onzer geschiedenis in zijne *Flandria illustrata* heeft ten nutte gemaakt.

Volgens den evengenoemden pastoor van Kalken heerschte de pest te dien tijde hier in volle woede. Zooveel dorpeelingen stierven er van, zegt hij, dat er op het kerkhof bijna geene plaats meer te vinden was om ze behoorlijk te begraven. Tot overmaat van rampspoed had de gemeente den daaropvolgenden winter eene geheele bende soldaten te herbergen. Dewijl deze, ter oorzaak van de ziekte, niet in de huizen konden worden opgenomen, namen zij bezit van de kerk, waar zij onophoudelijk vuur in maakten. Bijna al de opgaande boomen der

parochie (schrijft pastoor Van der Sype) werden te dien einde door de soldaten afgekapt, en tot het houtwerk toe van den tempel bleef niet gespaard, zoodat er op den duur niets in de kerk overbleef dan eenen houten kandelaar, eenen koperen kelk en eene oude versletene kazuifel. Gelukkig dat het tafereel van het hoogaltaar, een kostelijk stuk, zoo het scheen, hetwelk in 1576 van het Gentsche Minderbroedersklooster ten prijze van 30 pond was aangekocht, door de inwoners op eene hoorschelf was verborgen geworden.

In 1583 trof eene nieuwe ramp de ingezetenen dezer gemeente. De meeste woningen langsheen de groote heirbaan, een graan- en een oliemolen, werden toen namelijk door de Spanjaards in brand gestoken. Daarenboven overviel men de inwoners met allerlei schattingen en overlast, wat voor gevolg had dat de meesten hun rampzalig geboortedorp verlieten om in de naburige steden en dorpen eene veiliger schuilplaats te gaan zoeken. Het half vernielde dorp bleef alleen met krijgsknechten bezet.

De overgaaf der stad Gent (20 September 1584) stelde een einde aan dezen akeligen toestand : de gevluchte dorpcelingen keerden weder naar hunne have, doch zij bevonden er zich van alles beroofd ; hunne eigendommen waren geschonden, hunne velden verwoest, en in gansch de gemeente waren er maar een viertal paarden meer te vinden. Ook was der bevolking een gevoelige slag toegebracht, daar er van de 1,400 communicanten, hier vroeger aanwezig, maar 350 meer bestonden.

Ten jare 1592 (vervolgt het handschrift van Pastoor Van der Sype) begingen eenige vrijbuiters een ijselijk schelmstuk in dit dorp. Zekere Italiaan, met name Antoon Palanchi, was ter wijk de Kruisen deerlijk door hen om het leven gebracht en de pastoor zou hetzelfde lot ondergaan hebben, hadden zij dezen kunnen ontdekken. Hierin teleurgesteld vielen zij in de kerk en bedreven er de ongehoordste gruwelen : de H. Hostie werd onder hunne voeten vertrapt en met de H. Olie smeerden zij hunne schoenen.

Ook in de tweede helft der XVIIe eeuw, toen Vlaanderen door de krijgsbenden van den Franschen koning Lodewijk XIV verwoest, vertrappeld en uitgebuit werd, zoodat op geen ander tijdstip al onze dorpsbewoners meer hebben afgezien, toen ook had Kalken zijn aandeel in de rampen en onheilen, waarmede onze toen zoo diep beproefde gewesten getroffen werden. Van 1689 tot 1 Februari 1694 bedroegen de gemeentelijke belastingen en krijgskosten van allen aard niet min dan 174,041 gulden, terwijl de legers der Verbondenen er van 1 Maart 1694 tot den 28 Februari 1696 om 96,129 gulden 17 stuivers schade veroorzaakten.

Ten tijde van Jozef II speelden de Patriotten en de Vijgen hier eene voorname rol en hielpen mede om het zaad der verdeeldheid rond te strooien, waaruit korten tijd later de zoo hevige staatsorkaan moest losbarsten.

Toen dit geschied was, vormde men hier een vrijwilligerskorps, dat den 7 Juli 1799 op de Vrijdagsmarkt, te Gent, den eed van getrouwheid aan de Staten aflegde.

Er is veel geschreven over de Fransche omwenteling en over hare gevolgen in ons land; geschiedschrijvers hebben den algemeenen toestand van België, of van enkele groote steden, omstandig doen kennen, maar wat in onze plattelandsgemeenten te dien tijde is voorgevallen staat veelal niet geboekt — zelfs niet eens beschreven. De ouderlingen spreken er van met afschuw en zeggen na, wat zij zelve aan den huiselijken haard uit den mond van vader en moeder hebben vernomen; maar hun verhaal, echt in den grond, is doorgaans, wat personen en zelfs feiten betreft, onbepaald, duister, verward. Het geheugen is niet ijzersterk, de tijd wischt vele herinneringen uit.

Van Kalken evenwel weet men, wat er in December 1792 en Maart 1793, dus tijdens de eerste verovering dezer gewesten door Frankrijk, is voorgevallen. Het verhaal, dat wij er van geven, is leerrijk.

Deze gemeente was eene der weinige, waar de zoogenaamde democratische partij vele en driftige aanhangers telde. De oude

Vonckisten waren er wel niet in meerderheid, maar hunne stoutmoedigheid gaf hun eene macht en invloed, waarmede de aanhangers van Van der Noot in 't huis van Oostenrijk te rekenen hadden.

In den aanvang van December 1792 (het begin der Belgische vrijheid, zeggen de schriften, aan welke deze bijzonderheden ontleend zijn), plantte men te Kalken, vóór de kerk, den « vrijheidsboom ». Den 9 derzelfde maand namen zeven ieverige ingezetenen het besluit, hunnen dorpsgenooten een politiek manifest te zenden onder den titel : *Aen het vrij Calckens volck*. Het begon met de republikeinsche grootspraak : « Vrienden van de vry- en de gelyckheid, salut », en deelde het bericht mede, dat de burger Dumouriez, hoofdbevelhebber van het Fransche leger, bij zijn manifest van 8 November jongstleden, de « vrijheid en de souvereiniteit van het volk van Nederland » had uitgeroepen — alsof onze vaders op de komst van den aanvoerder der Sans-Culotten hadden moeten wachten om met de waardigheid eener vrije natie bekend gemaakt te worden! De ondertekenaars van het manifest verklaarden dat zij, de onafhankelijkheid der gemeente willende handhaven door de kiezing van zeven voorloopige vertegenwoordigers, *citoyen* B. d'Haemer, notaris, gelastten, als voorloopig geheimschrijver, hunne beslissing met trommelslag op de voornaamste plaatsen des dorps te doen afkondigen, en denzelfden dag, te negen uren 's avonds, al de mannen der gemeente in den *Gouden Appel* bijeenriepen. De zeven, die zich als haantjes vooruit aanstelden, waren de genaamden J. Debbaudt, Jan Schilling, Jan-Frans Gyselinck, P. d'Hooghe, Frans Matthys, Jan Crabeel en Frans de Nierman.

De oproep werd vrij goed beantwoord. Ongeveer drie honderd mannen namen deel aan de kiezing en brachten hunne stem uit ter gunste van achttien hunner, waarna er 's anderdaags tot de voortzetting der kiezing werd overgegaan. De uitslag was ten voordeele van B. d'Haemer, notaris, B. de Bock, P. Slabbaert, Dr J. J. Debbaudt, P. Aelterman, G. Bauwens en den advocaat d'Haemer. Laatstgenoemde, broeder van den notaris, kon den

last niet aanvaarden, de vergadering beslist hebbende dat twee broeders te zamen niet konden in den raad zitten. Hij werd vervangen door Lieven Drieghe en Lieven d'Hooghe, die beiden een gelijk getal stemmen bekwamen; men sprak niet van ballotteering.

Vóór het sluiten der zitting legden de *citoyens* d'Haemer, Slabbaert en Debbaudt, in tegenwoordigheid der kiezers, den eed af van getrouwheid aan het volk, hunnen eenigen wettigen souverein: zij zwoeren de vrijheid en gelijkheid te zullen handhaven, en met geestdrift, nauwgezetheid en eerlijkheid de voorloopig hun toevertrouwde bediening te zullen waarnemen.

Den 13 December werd het volk samengeropen onder den vrijheidsboom, door klok- en trommelslag. Er werd hem medegedeeld dat een agent der Fransche republiek was aangekomen om tot de bepaalde kiezing der vertegenwoordigers te doen overgaan; dat hij evenwel vastgesteld had dat de eerste kiezing, op voorstel van eenige goedgezinde ingezetenen, op wettige wijze was geschied en dat zij derhalve als geldig zou worden beschouwd, ter uitzondering nochtans van die der met gelijke stemming bedeelde *citoyens* Lieven Drieghe en Lieven d'Hooghe, waarover eene herstemming te doen was. Het volk, echter, begeerde alle beiden te behouden, en liever eenen negenden vertegenwoordiger te hebben, 't geen toegestaan werd. Denijs van den Bossche werd daarop gekozen, waarna allen, onder den boom van vrijheid, den republikeinschen eed zwoeren.

In de kiezing van den voorzitter en den geheimschrijver viel de keus op J.-J. Debbaudt en B. d'Haemer.

Daags nadien stuurden de representanten tot het volk eene proclamatie, in welke zij bevestigden alles te zullen doen wat in hunne macht was om het in hen gestelde vertrouwen te verrechtvaardigen. Zij bezwoeren de ingezetenen vereenigd te blijven, de vroegere geschillen te vergeten en den pastoor en de kerkdienaren te eerbiedigen. Zij, die de openbare rust zouden stooren, zou men volgens de wetten vervolgen. Voorts verklaarden de representanten te zullen zoeken naar de beste mid-

delen om het magistraat te veranderen. Het algemeen belang zou tot grondslag hunner keuze dienen.

Den 17 schreven de representanten aan burgemeester en schepenen dat zij zich zouden bepalen tot het oefenen der justicie en vóór hen den grondwettelijken eed te zweren. Dit geschiedde inderdaad den volgenden dag, waarna burgemeester en schepenen, bij provisie, in hunne bediening behouden werden onder den naam van *municipaliteit*.

Den 18 was het de beurt van den baljuw en van de mindere officieren om den eed af te leggen.

De hoogschepenen van Dendermonde aan 't magistraat van Kalken eenen brief hebbende gezonden, traden de representanten daarover in onderhandeling met *citoyen* Meyer, voorzitter der representanten van Gent. Zij beklagden zich dat de hoofdschepenen van Dendermonde hun gezag wilden doen gelden in de « vrije gemeente » Kalken, en vroegen wat er hun te doen stond om de « soveraineteit, de vrijheid en de gelijkheid » te handhaven. Het antwoord was, dat zij eene deputatie zouden zenden naar Dendermonde om te zien, waar er quaestie van was. Er moesten door de gemeenten des lands van Dendermonde zeven nieuwe hoofschepenen gekozen worden. Een lid der deputatie, de notaris d'Haemer, deed zijne zienswijze kennen in eene voorloopige bijeenkomst van de afgevaardigden der gemeenten, voorgevende dat de kiezing van zeven hoofdschepenen, ter beheering van het gewest, strijdig was met de vrij- en gelijkheid elker gemeente, en dat de representanten het recht niet hadden de gemeenten, wier onafhankelijkheid zij gezworen hadden te zullen verdedigen, te onderwerpen aan eene « aristocratische regentie. » Kalken 's vertegenwoordiger voegde er bij, dat de representanten het getal ingezetenen van elk dorp hadden moeten opgeven, ten einde te weten hoeveel afgevaardigden men naar de Nationale Conventie te Parijs zoude zenden; dat het beste ware de hoofdschepenen, wier jaargeld een last was voor het land, te vervangen door twee commissarissen enz.

Deze voorstellen werden aangenomen; evenwel verzekerde de notaris d'Haemer dat de representanten zich hadden laten « influenceeren » door een zeker getal baljuws en andere lieden, die in de vergadering gekomen waren, zoodat zij in groot getal overgingen tot de keus der hoofdschepenen — Overmere en Uitbergen uitgezonderd.

Daags nadien ontvingen de representanten van Kalken eenen brief van de hoofdschepenen, met welken twee hunner onmiddellijk naar Gent trokken om met Meyer, of met citoyen Courtois, agent der Fransche republiek, te beraadslagen nopens hetgeen er te doen was. De taal van notaris d'Haemer werd te Gent ten volle goedgekeurd, zoodat de representanten van Kalken niet verplicht waren het gezag der nieuwe hoofdschepenen te erkennen.

Laten wij nu zien hoe de representanten in 't bestuur der gemeente Kalken te werk gingen.

In 't begin van 1793 deden de ingezetenen een openbaar verzet tegen een plakkaat der hoogere overheid, rakende de provinciale belastingen: 't was de eerste weldaad, onzen boeren door de vrij- en gelijkmakende republiek in den schoot gelegd. Den 7 Januari deden de representanten uitroepen dat al degenen, die zich beklaagden, een protest zouden opstellen en ondertekenen; zij, van hunnen kant, namen de verbintenis op zich hun best te doen om de intrekking van het plakkaat te verkrijgen. Nog waren zij vergaderd, wanneer, rond zeven uren des avonds, eene talrijke menigte de vereeniging binnenstormde, roepende dat men de belastingen in quaestie niet meer betalen zou. Wat deden de representanten? Wel verre van deze reclamatiën te verstooten, verklaarden zij die te ondersteunen en zonden hunnen voorzitter Debbaudt en hunnen secretaris d'Haemer naar Gent, om er den wil van het vrije Kalkensch volk ter kennis te brengen van wien 't behoorde en de intrekking des plakkaats te verzoeken. Het verslag der afgevaardigden werd in zitting van 22 Januari gelezen, doch wat het inhield kunnen wij niet mededeelen, daar 't ongeboekt gebleven is.

Ter zitting van den 14 onderwierp de voorzitter de volgende punten aan het oordeel van de vergadering :

1° Of men de tafelkosten zou betalen van de verwachte Fransche gedelegeerden, gelast met de afkondiging des decreets der Nationale Conventie van 15 December 1792.

2° Of men hun uitleggingen zou vragen opzichtsens de belastingen, welke de primaire vergaderingen van Vlaanderen zouden invoeren en die drukken zouden op « het werkzaam deel van het volk; » en of men de verordeningen, door die vergaderingen daaromtrent vastgesteld, zou afkondigen.

3° Of men eene verklaring moest afkondigen van den meier van Kalken aangaande het geheim op de primaire vergaderingen, voor zooveel die verklaring tot doel zou hebben zekere representanten te verschoonen, die beticht waren van knevelarij.

4° Of het niet betaamde dat de representanten meer vergaderingen hielden, om buitengewone bijeenkomsten te voorkomen.

5° Of zij geene maatregelen nemen moesten voor hunne persoonlijke veiligheid en om onlusten te vermijden.

Deze voorstellen zijn van aard om ons over de strekking en de gezindheid der toenmalige kopstukken van Kalken een juist gedacht te doen opvaten. Wij zien er uit, dat de republikeinische geldklopperij in grooten vooruitgang was, maar dat de Kalkenaars geenen zin hadden om tot zulken vooruitgang mede te werken; dat de Kalkensche vertegenwoordigers niet het volk, maar de republiek vertegenwoordigden, en hunne handelingen verre waren van de goedkeuring der ingezetenen te hebben; dat de vrijheid en gelijkheid, er door de Sans-Culotten aangebracht, zóo weinig strookten met den zin der bevolking, dat er een oproer werd gevreesd.

De vergadering gaf het volgende antwoord op de gestelde vragen :

De Fransche gedelegeerden zullen getraceerd worden in eene herberg, op kosten der gemeente; men zal hun uitleggingen vragen over de belastingen en over de verklaringen van den meier; de representanten zullen voortaan elken zaterdag, te

9 uren voormiddag, bijeenkomen; nopens de quaestie hunner veiligheid zal men later eene beslissing nemen.

Ecnige dagen te voren hadden Kalken, Overmere en Uitbergen eene onderlinge overeenkomst gesloten en was de secretaris d'Haemer aangeduid om te Gent met de vertegenwoordigers der twee andere gemeenten dezer belangen voor te staan. Hij werd aanhoord, maar de overgelegde stukken zond men, op advies, aan de hoofdschepenen van Dendermonde, hoewel d'Haemer het gezag van dit college niet had willen erkennen. Verslag over deze handelingen werd door de representanten van Kalken gedaan, door middel van een uitgeplakt bericht aan het volk.

Den 20 Januari werd Debbaudt, op zijne beurt, gezonden bij den generaal Ferrand te Gent, om hem te verzoeken de afkondiging van het decreet van 15 December te bespoedigen en hem bekend te maken dat de drie gemeenten zich van 't Land van Dendermonde hadden afgescheiden. 't Antwoord was, gelijk een krijgsman van dien tijd spreken kon : hij zou de onwettig gekozen hoofdschepenen, welke een gezag bleven uitoefenen, onverenigbaar met de vrijheid en gelijkheid der burgers, doen wegjagen en het decreet doen afkondigen.

Ter zitting van den 29 las men de vergadering eene memorie voor, bestemd om den generaal overhandigd te worden. In het Vlaamsch opgesteld en voorzien van eene Fransche vertaling, somde dit factum de verschillende grieven op van de representanten tegen de municipaliteit, en vooral tegen haren griffier, die hun weigerde de gemeentepapieren mede te deelen. Men ziet, eenstemmigheid was te Kalken niet : de republikeinsche representanten moesten wel weinig onderstand vinden bij het volk, dat het hield met zijne wethouders.

De vreemde dwang wilde de overhand krijgen : hij was immers gerugsteund op sabel en geweer, desnoods door kerkering, verbanning en doodstraf. Den 2 Februari kwam te Kalken een bevel toe van generaal Ferrand, dat dien ongelukkigen tijd genoegzaam doet kennen :

« Il est ordonné au ci-devant greffier de la paroisse de Kalken, nommé De Geyter, de remettre aux représentants du peuple souverain de la dite commune, sous peine, au dit De Geyter, d'être déclaré rebelle au peuple souverain belge, et conséquemment de la nation française, qui déploiera toutes les forces qui sont dans ce pays pour contraindre le dit De Geyter, et le traitera en ennemi. Et s'il obéit à la présente réquisition, c'est sauf recours, s'il y a finance de sa charge. Les propriétés doivent être toujours respectées et nous nous en ferons toujours un devoir; mais le service public ne doit jamais souffrir et lorsqu'on remet des pièces sur bon récépissé donné par des représentants d'un peuple souverain, l'on n'a rien à craindre.

« Fait à Gand, le 31 janvier 1793, l'an II de la République française.

« Le Commandant de la citadelle et plat pays.

J. H. FERRAND. »

Deze zonderlinge taal (eerst verschrikkelijke bedreigingen, onmiddellijk daarna een zachter aandringen) bevat, gelijk overigens al de bevelschriften en dagorders van de Fransche republiek, bluf genoeg. Hoe de vreemdeling den eigendom eerbiedigde, is, eilaas! den Belgen niet onbekend: de diefstallen, in allerlei vorm, en de plunderingen der Franschen in ons land, geven getuigenis van de republikeinsche deugd en eerlijkheid!

De voorzitter Debbaudt, toen te Gent, gelastte den geheimschrijver d'Haemer de afkondiging te doen van het decreet van 15 December, 't geen den 2 Februari geschiedde, onder het gelui der klokken en het geroep van: *Leve de Fransche natie! Leven de vrijheid en de gelijkheid*, door de aanhangers van het nieuwe beheer, voor de omstandigheid opgetrommeld, aangeheven.

Te rekenen van dien dag werden de zittingen der representanten zeldzaam en onbeduidend. Wij vergaten echter te zeggen dat de bedreigingen van den generaal, die al zijne krijgsmacht en zijne middelen van geweld voor De Geyter's oogen deed schemeren, op dien moedigen Vlaming geen het minste vat hadden. In zitting der representanten van den 12 Februari werd er besloten den generaal te Gent te berichten dat de

griffier de gemeentepapieren niet wilde afleveren. Van den anderen kant spanden zij alle middelen in het werk om aanhangers tot de nieuwe orde van zaken te winnen, en den 23 boden zich tien citoyens voor hen aan, vragende dat men zou bekend maken dat zij den eed hadden afgelegd.

Mogelijk was het te danken aan den drang der openbare denkwijze dat de representanten, in zitting van 9 Maart, twee uit Dendermonde gezonden proclamaties afkondigden, 't geen nog geschiedde met drie soortgelijke stukken van 24 Maart.

Midderwijl was België 's lot beslist. De Oostenrijkers, te Neerwinden den 18 Maart overwinnaars, hernamen bezit van ons land en de instellingen, door de Franschen in 't leven geroepen, ter vervanging dergene welke ons land zoo langen tijd rust en voorspoed verzekerd hadden, vielen in duigen. Eilaas, de herstelling was van korten duur; het jaar nadien verloor Oostenrijk den slag van Fleurus en meteenen het bezit der zuidelijke Nederlanden. Nu eerst zouden de « vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid », op zijn Fransch-republikeinsch, ten onzent worden ingeplant — nu eerst zou ons volk ondervinden wat slavernij is⁽¹⁾.

Wat wij verder van de gebeurtenissen uit dien tijd weten, verdient eveneens te worden aangestipt. Zoo trok omtrent 1795 eene bende republikeinsche soldaten door het dorp, welke zekeren Broeckkaert, baas uit de herberg *de Paal*, bevolen hout en stroo op den kerktoren te dragen, waaraan zij vervolgens het vuur staken, met het inzicht den eeuwouden tempel te vernielen. Dit gedaan zijnde, sloten zij de kerk en verlieten het dorp, Broeckkaert medeleidende, dien zij, een eind wegs gevorderd, terugjoegen om, zooals zij hem spottend toeriepen, den toren tē gaan blusschen; doch de inwoners hadden zich reeds van den brand meester gemaakt, dank aan den schoenmaker Van Haese, die door een venster was geklom-

(1) Zie het artikel van L. G(ALESLOOT) in den *Messenger des sciences historiques*, 1875.

men om de kerk te openen. De torenbalken dragen nog de teekenen van dezen brand.

Ook hier werd er jacht gemaakt op de priesters, die den republikeinschen eed niet wilden afleggen, en mocht er geen kruis op den toren blijven staan, geene klok nog de geloovigen ten tempel roepen. De twee toen in den toren hangende bedewekkers werden naar Gent gevoerd om gesmolten te worden, terwijl gedurende verscheidene dagen eene *colonne mobile* de wacht hield op het gemeentehuis, om de bevelen der republiek te helpen uitvoeren.

Ten tijde, eindelijk, van den zoogenaamden Boerenkrijg, grepen er te Kalken eenige wanordelijkheden plaats, die de zaak, waarvoor er gestreden werd, niet anders kon dan benadeelen. De van Overmere komende *brigands*, onder welken naam de opstandelingen werden betiteld, vielen den 12 October 1798 hier met geweld in het huis van den meier Debbaudt, op de Kruisen, dat zij, in dezès afwezigheid, teenemaal uitplunderden.

IV.

KERK VAN KALKEN. — Deze kerk, oorspronkelijk veel kleiner dan zij nu is⁽¹⁾, behoort, volgens den bouwtrant van haren toren, tot de XIIe of de XIIIe eeuw. Zij werd omtrent het jaar 1400 door Zeger van Kalken aanzienlijk vergroot, en in 1453 andermaal vermeerderd. In 1530 onderging het hooge koor en het achterdeel der kerk eene volledige vernieuwing, tot welker bekostiging bijna al de kerkgoederen werden verkocht.

Na verscheidene verwoestingen door de beeldstormers te hebben onderstaan, werd de kerk tusschen de jaren 1587 en 1596,

(1) Bij het vernieuwen van den vloer in 1615 ontdekte men de grondvesten der oorspronkelijke kerk.

(Aant. van pastoor Van der Sype)

zooveel de toenmalige geldmiddelen het toelieten, hersteld. In dit laatste jaar, op Kerstavond, ontstond een geweldige brand in de herberg de *Zwaan*, rechtover de kerk; de kapel van St.-Denijs, welke voorloopig met stroo gedekt was, geraakte door dit onheil in vlam en brandde ten gronde af.

De Ste-Annakapel dagteekent van de tweede helft der XVIe eeuw; zij werd herbouwd in 1609 en kostte 400 pond groote, waarin de gemeente, bij omstelling, 80 pond bijdroeg. Tien jaren later besteedde men voor het welven der kerk 35 pond groote.

Het hoogaltaar, dat vroeger deze kerk versierde, was geheel in marmere en werd geplaatst in 1623; het had 2,800 gulden gekost. Voor het tabernakel, herkomstig uit de stad Namen, gaf men 500 gulden.

Het kerkbezoek van 1575 vermeldt twee zijkapellen, de eene ter eere van de H. Anna en de andere toegewijd aan St. Maurus.

De kerkvloer werd vernieuwd in 1783, en laatst nog in 1861 hersteld, in welk laatste jaar de drie kooren eenen halven meter vergroot werden en de Kalvarieberg, achter het hooge koor, gedeeltelijk werd herbouwd. De sacristij nevens 't altaar van O. L. Vrouw dagteekent van 1862. Deze verschillende herbouwingen en veranderingen der kerk hebben haar oorspronkelijk karakter grootendeels geschonden.

De achthoekige toren rijst op te midden van den kruisbeuk en is, evenals de voorgevel van den middelbeuk, het koor en eenige andere deelen van het gebouw, uit witten hardsteen vervaardigd, terwijl de zijbeuken met roode kareelsteenen zijn opgetrokken.

Er zijn vijf altaren in de kerk. Het hoogaltaar, in Corinthiaanschen stijl opgevat, is versierd met eene schoone schilderij, de *Aanbidding der Wijzen* voorstellende, welke men wil toeschrijven aan DE CRAEYER, doch waarvan wij het bewijs niet hebben aangetroffen. Het linker zijaltaar, van wit en zwart marmere, is toegewijd aan O. L. Vrouw, en dat ter rechterzijde aan den H. Denijs, patroon dezer parochie, wiens feestdag hier vanouds met veel luister op den 9 October gevierd wordt. Boven dit

altaar hangt eene schilderij, voorstellende de *Marteldood van den H. Denijs*, op eene van welker luiken men wil, dat het portret van den pastoor Jan van der Sijpe te zien is. Dit tafereel, op verre na geen meesterstuk en geteekend LUCAS FLOQUET, 1616, zou ongeveer 1,000 gulden gekost hebben!

De kapel in den rechter kruisbeuk, alwaar de leden van het schuttersgilde eertijds hunne zitbanken hadden, bevat het altaar ter eere van den H. Sebastiaan. Men ziet er eene schilderij, *Christus aan het kruis*, van eenen ons onbekenden meester, zijnde een namaaksel dergene, welke vroeger zich in de kerk van St.-Gillis bij Dendermonde bevond. De tegenoverstaande kapel, met een altaar ter eere van de H. Anna, dient tot zitplaats van de leden der broederschap van 't Allerheiligste, en is versierd met een tafereel, de *Opvoeding van Maria* verbeeldende, eene gift van meergenoemden pastoor van der Sijpe, die er 200 gulden voor betaalde.

Behalve de twee fraai gesneden biechtstoelen en den predikstoel, zijn er in deze kerk geene verdere meldenswaardige kunststukken aan te treffen. Het orgel schijnt voort te komen uit de abdij van St.-Nicolaas-ten Bossche, welker abt te Kalken het patronaat uitoefende en in deze hoedanigheid den pastoor en den koster aanstelde.

Tot op het laatste der verledene eeuw hingen er in den toren dezer kerk twee klokken, welke, zooals wij hooger zegden, door de Fransche *Sans-Culotten* naar beneden werden gehaald. De grootste woog zoo zwaar, dat ze door zes personen moest geluid worden. In 1809 goot men voor de kerk eenen nieuwen bedewekker, waarvan het opschrift luidde :

GEJONT DOOR MENIGVULDIGE INWOONERS VAN CALCKEN
BY REGULATIVE VAN DEN MAIRE C. DEBBAUDT. PETER
D'HEER MARTINUS VAN GEYTE, PASTOOR VAN CALCKEN,
METER JOUFF. CATHARINA JACOBA STAELENS. CONSTAN-
TINUS-JOSEPHUS WIERINCK, TOT OVERMEIRE, HEEFT MY
GEGOTEN IN 'T JAER 1809.

De drie thans in den toren hangende klokken, ten jare 1869 gegoten door den Leuvenschen gieter Van Aerschodt, hebben voor opschrift :

De groote, met een gewicht van 4,380 kilos :

MUNIFICENTIA FERD. AMANDI DEBBAUDT, PATR., ET
VICTORIAE VAN DER BRUGGEN, MATR. CONDITA AC BEATAE
MARIAE IMMAC. DICATA. ANNO Dⁿⁱ 1869.

De middelbare, wegende 960 kilos :

MI DONO DEDERUNT ADOLPHUS ET AMELIA DE WEIRT
PATR. ET MATR. DIONISII VOCEM LIBENTER AUDITE AN. Dⁿⁱ
1869.

De kleinste , 100 kilos zwaar :

VIBRANTE JOSEPHO STATIM ADVOLAT ZELOSUS CALC-
KENSIS. P. DE WINTER PAST. ET RENILDE ANT. DE
VUYST, PATR. ET MATR. BENEFACORIBUS.

Waar de oude grafzerken gevaren zijn, heeft men ons niet kunnen zeggen. Ziehier een grafschrift, dat ons der mededeeling niet onwaardig voorkomt :

SEPULTURE VAN Sr NICOLAYS VAN DOORNE, F^s PIE-
TERS, IN SYN LEVEN CAPITEYN VAN DE PROCHIE VAN
CALCKEN ENDE HOOFTMAN VAN HET RIDDERLYCK GILDE
VAN DEN H. SEBASTIAEN, OVERLEDEN DEN 20 MEYE
1740, OUDT 73 JAEREN. R. I. P.

—

MET DEN PLOEGH EN MET HET WIEL
HEBBEN WY GESORGHT VOOR ONSE SIEL.

GUILLAUME VAN DRIESSCHE ENDE CATHARINA SCHE-
PENS, FONDATEURS VAN EENE EEUWIG GESONGEN MIS TER
EEREN VAN HET H. CRUYS.

Behalve de hier vermelde stichting, kennen wij nog deze van twee hier oudtijds bestaande kapelnijen; die van twee eeuwig-

durende missen op O. L. Vrouw-Boodschap en op Ste-Barbaradag, in 1751 gesticht door Maria-Anna Hubrecht, geestelijke dochter te Kalken; alsmede de wekelijksche dinsdagmis aan 't altaar van de H. Anna, door Bartel Velleman, in 1712 — ongeminderd een groot getal wijn- en olierenten, waarvan de meeste sedert lang verdonkerd geraakt zijn.

Omtrent 1550 ontstond er een geschil tusschen de wethouders van Kalken en Laarne en de pastoors der beide parochiën, opzichtsens de betaling der kerkelijke diensten. Een keizerlijk besluit van den 22 October 1552 stelde aan deze oneenigheid een einde(1).

De twee bijzonderste broederschappen in deze kerk zijn die van het H. Sacrament en van het H. Kruis, 't eerstgenoemde ingesteld den 16 October 1540, 't ander den 3 Mei 1709.

(1) « Ghesien in den secreten Raet des keyzers (different aldaer hanghende onbeslecht tusschen den Bailliu ende Meyer met schepenen van der heerlychede van Caleken ende Laerne, int bisdom van Doornicke, in den lande van Vlaenderen, ter eender zijde, ende heere Jan Verhoeven ende Roelant Aertsen, priesters ende cureyten oft prochiepapen respectivelyk van der zelve prochien, opposanten ter ander zijde, ende dit gheresen dat de supplanten heml. beclaecheden dat dezelve opposanten te vele ende exorbitantelyk hemlieden deden betaelen int administreren van de heligher sacramenten ende andere rechten der heligher kercken, begeerende dat zij te vrede zouden willen sijn midts den tax aldaer ghestelt ende gheordonneert bij de observatie ende ghewoonten van den hove van Rijme.

« De voors. opposanten seggen ende verelaren dat sij daerinne niet en excederen de oude manieren van doene, en soo men in andere plaetsen ende prochien daerontrent ghelegen daeghelijcx doende, userende ende onderhoudende was, weseude te vreden midts sulcken salaris alsoet gheordonneert ende ghestatueert es gheweest binnen corten daeghen herwaerts binnen den lande van den vrijen ende appendentien van dien.

• Ghesien de antwoorde van den voors. opposanten, midtsgaders de replicque ende duplicque ende alle tguent dat de voors. partijen hebben willen seggen ende overgheven, zijne Ma^t willende in toecomende tijden regelen ende ordene stellen hoe dat hem dezelve partijen sullen draeghen ende regelen int betalen van de selve salarissen, heeft de Co. Ma^t gheordonneert ende ghestatueert tghuent dies hier naer volght.

« In den eersten, dat de zelve opposanten van de administratie van den helighen sacramenten des doopsels niet en sullen ontfanghen dan eenen selveren penninck van de peters, dewelcke zij in de keerse steken sullen.

Nog op het einde der verledene eeuw was hier maar éen onderpastoor, die van den pastoor eene jaarlijksche competentie ontving van 12 pond groote.

De oude pastorij was, zegt men, zoo groot, dat zij bijna aan

« Ende aenghaende den heleggen sacramente van de biecht, gheadministreert in de kereke, soo zal een yghelijck geven zijn belieste.

« Ende aenopende de administratie van den sacramente van den autare in de kereke, en sullen de pastoors anders niet hebben dan zij ghecostumeert en sijn van ouds te hebbene, te weten drij warfven tsjaers eenen natael peninck, zelve wesende.

« Ende als men thelich sacrament der penitentie, biechte, des autars oft uysterste administreert buyten der kereke, zoo zal den pastoor hebben twee grooten.

« Ende van ondertrauwe te doene van den bannen ende solempnizeren van den heleggen sacramente des huwelicx, ende van tlichteecken te schrijvene, zullen de pastoors hebben VIII, X, XII oft XV stivers, naer die ghestaetheyt ende faculteyt van de persoonen.

« Ende de bruyt ten autare commende zal geven den pastoor een paer hantschoenen ende eenen stuyver daerinne.

« Ende van den kerckganck en de purificatien zullen de pastoors hebben twee groote.

« Ende aengaende den testamente staet een yghelijck tzijnen belieste yet te laeten oft niet.

« Ende van de begraven, vigilien met IX lessen, commandatie, hoochmesse ende uytvaert, ende voort alle den officium defunctorum aencleeft voor den meesten dienst, zullen de pastoors hebben int generale X sch. gr.

« Ende voor den middelsten dienst int generael elck naer sijn ghestaetheyt, deen meer, dander min.

« Ende van den minsten dienst XIJ stuv., wel verstaende dat de ghoene die op de aelmoessen leven oft onderhouden worden bij den dissche van den heleggen geest, niet betalen en sullen.

« Ende van een jaer lanck te doen bidden over de zieke tzondaechs int jaerghebet sullen hebben XIJ gr.

« Ende voor het jaerghetijde, te weten vigilie ende messen, sullen sij hebben XIIJ gr.

« Ende van kinderen te begraven metter messe tsamen ses gr.

« Ende alst kinderen sijn van buyten de prochie sullen hebben XIJ gr., compenserende de costen van desen differente tusschen de voors. partijen om redene.

« Ghedaen te Brussele den XXIJ^on dach Octobris, anno XV° LII » (1).

(1) JAN BROECKAERT, *Geschiedenis van Wetteren*, bl. 268.

een klooster geleek. Zij werd vóór eenige jaren afgebroken, en waar de tuin lag, maakte men het thans bestaande kerkhof, terwijl de muren van den ouden doodenakker toen meteenen werden afgebroken.

Teekenen wij ten slotte aan dat er in de vorige eeuw op de Kruisen, aan de groote baan, eene kapel stond ter eere van den H. Jozef, alwaar gedurende langen tijd alle woensdagen mis gelezen werd. Door de Fransche republiek als domaniaal goed aangeslagen en openbaarlijk verkocht, werd zij het eigendom van den heer Debbaudt, die ze nadien afbrak.

Eene tweede bidplaats, ter eere van O. L. Vrouw van den Rozenkrans, stond in de voorgaande eeuw bij den molen.

Pastors van Kalken.

Jan de Brouwer, of de Bruwer	1381
.
Philip Willaerde	1419
Gillis van den Bijster	1442
Jan Reims	1461
Pieter van Lokeren.	1480
Roeland Haentkin	1500
Roeland Haentkin (neef des voorgaanden).	1556
Jan Verhoeven	1552
Lieven van der Sijpe	1574
Jan van der Sijpe(1)	1600
Lucas Mersie	1647
Karel van den Winckel	1670
Karel van Craenenbroeck(2)	1684
P. van Huffele	1686

(1) Licenciaat in de Godgeleerdheid, geboren te Kalken.

(2) Later kanunnik van St.-Baafs, te Gent.

KALKEN.

Nicolaas van den Berghe	1706
Bernaard van der Gucht	1711
Jacob Bagenrieux	1723
Antoon-Bernaard Boele	1738
Jacob-Jozef de Naeyer(1)	1762
J. van Pamele	1784
Marten van Geyte(2)	1802
Karel-Lodewijk Reyms	1831
Jan-Baptist Buytaert	1841
Pieter de Winter	1858
Jozef-Camiel van Wassenhove	1875

V.

GILDEN EN GENOOTSCHAPPEN. — *St.-Sebastiaansgilde.* — Dit genootschap werd te Kalken, ingevolge het hieronder medege-deelde octrooi van Philip IV, koning van Spanje, ten jare 1665 ingericht(3).

(1) Licentiaat in de godgeleerdheid.

(2) Omtrent dezen tijd woedde hier en in het omliggende de pest. De pas-toors van Kalken en Schellebelle het slachtoffer geworden zijnde van hunnen ijver, werden de parochiën eenigen tijd bediend door pater Laurentius de Mets, die, het voorbeeld des goeden Herders navolgende, zijn leven aan de hem toevertrouwde kudde ten beste gaf. (KEELHOFF, *Geschiedenis van het klooster der Paters Eremijten Augustijnen*, 248.)

(3) « Philips, bij der gratie Godts, enz. Doen te weten alle tegenwoordige ende toecomenende, dat wij ontfangen hebben dootmoedige supplicatie van pastoor, bailliu, schepenen ende ingesetenen van de prochie ende heerlijk-heit van Calcenc, in onsen lande van Dendermonde, inhoudende dat in de selve prochie sijn diverse personen hun daegelijcx exercerende met het schieten ende hanteren van den handtboghe, oorsaecke dat de suppleanten (: siende d'affectie ende genegentheyt van de selve personen tot den voor-seyden eereycken spele ende exercitie vanden voors. boghe ende tot verwee-kinge ende voedinge van liefde tot elkanderen :) geerne souden opstellen ende maecken eene Gulde van den voors. handboghe, 't gene soude strecken

Behalve dezen vergunningsbrief en een afschrift van het in 1770 vernieuwde reglement zijn er nopens deze schutters-

tot seckerheyt ende defencie van den selven lande, soe ist dat de supplianten sulcx niet dervende nochte vermoghende te doen sonder dies alvooren te hebben onse opene brieven van octroy ende consent, hebben ons daeromme seer ootmoedelijck gebeden dat wij hun deselve souden willen verleenen omme de selve Gulde te connen ende mogen oprechten ter eeren van Ste Sebastiaen, met de prerogatieven ende privelegien daertoe dienende, in conformiteyt van het octroy verleend aen die van Beveren, hierop overgegeven bij copye; Soo ist dat wy, 'tgene voors. overgemerct, ende daerop gehad het advis van onse lieve ende getrouwe die president ende luyden van onsen Raede in Vlaenderen, genegen wesende ter bede ende begeerte van de voors. supplianten, hebben deselve geoctroyeert, geconsenteert ende geaccordeert, octroyeeren, consenteeren ende accordeeren, hun gevende oorlof ende consent uyt onse sunderlinge gratie by desen, dat zy in de voors. prochie ende heerlykheyt van Calckene sullen mogen opstellen, erigeren ende institueeren eene gulde van de schutbroers van den handtboghe ter eeren van Ste Sebastiaen ende in deselve ontfangen tot getalle van hondert guldebroers, paisible lieden, van goede naeme ende faeme, om 't spel van den boghe te hanteeren, mitsgaders eene Gulde van jonghmans, ongetroude, totten nombre van vyftich, ende ten bewinde ende gouvernement van dien stellen ende ordonneren een Coninck, Hooftman, Deken, ghesworen ende andere officiers, ende die alle jaeren vernieuwen ofte continueren naer haer goetduncken, hemlieden consenteerende dat zy eenen prefixen dagh houden sullen mogen int jaer, om naer den papegaey van eeren te schieten, gelyck dat in andere plaetsen gecostumeert is; ende van elck persoon in de voors. gulde commende sal tsynder ontvangeninge nemen ende ontvangen voor syn dootgelt een pont parisis, ten waere dat hy uyt synen vryen wille meer wilde geven, ten proffyte van de selve Gulde, d'executie van welcke dootschuldt de voors. van de Gulde sullen mogen vervolgen op ende jehens de hoirs ende erfghenaemen van de overledenen Guldebroers, in de stede ende plaetsen ende voor de jugen ende wetten, daer sy sullen staen te rechte. Ende indien niemant van de voors. Guldebroers uytter voors. Gulde scheeden wilde, soo sal hy alsdan voor syn uytscheden gehouden syn te betaelen de voors. Gulde de somme van twee ponden parisis, om de voors. sommen bekeert ende geemployeert te worden ten Goddelycken dienste, misse ende bedinghen van de zielen van de overledene Guldebroers, ende andere totten coste van onderhoudinge der voors. Gulde, daeraf de selve Dekens, gesworen, officiers en guldebroers gehouden worden alle jaeren goede rekeninge ende reliqua te doene voor de voors. supplianten ofte heure gecommitteerde. Consenterende voorts de voors. Guldebroers dat zy op haere tabbaerts ende rocken mogen draeghen, kiezen ende hebben sulcke vlederen ende paruren als zy ordonneeren sullen. Ende soo wanneer zy tot eenighe

vereeniging weinig papieren bewaard gebleven. Gemelde verordeningen, te lang om hier in hun geheel te worden opgenomen,

schietspelen trecken sullen om prys te winnen in eenige steden van onse landen en heerlycheden, zy met heure parure, boghen, pylen ende andere stocken ende waepenen, dienende totten voors. spelen ende hanteringe van handtboghe (sonder iemant te misdoen), moghen gaen hanteren ende fréquenteren paisivelyck, achter lande, sonder daeromme tegens ons te misbruycken, noch ter dier causen te vervallen in eenige boeten; dat zy oock by advise van de voors. supplianten sullen moghen maecken alsulcke statuten, keuren ende ordonnantien dienende tot welvaert, onderhoudinge ende cendrachticheyt der voors. Confrairie, als zy bevinden sullen datnoodt ende oorboirelyck wordt, naer exigentie van de saecken, ende die augmenteren ende diminueren, ende daertoe stellen ende apposereren sulcke penen ende boeten als de selve supplianten ordonneren sullen, ende ter onderhoudenisse van dier bedwingen by executie van de selve penen ende boeten alle die doen souden ter contrarien. Ende voorts dat den voors. Coninck, Dekens ende Gesworen sullen mogen kennisse nemen van de questien, twisten ende geschillen die tusschen de voorn. Guldebroers souden mogen vallen en rysen, soo wel ter causen van den spele ende hanteringe van den boghe, als oock van ander questien, als sy zyn ende schieten in heur hof ende doelen, soo verre nochtans datter niet aencleeft eenige boeten, den voors. Bailliu toebehoorende; consenterende voorts dat de voors. Coninck, Hooftman ende Guldebroers, treckende ten schietspelen met wagen ofte peerden, sullen vrij wesen van brughgeldt, cassygeldt ende andere diergelycke oncosten. Item dat de Guldebroeders sullen vermoghen een plaetse te kiezen binnen der voors. prochie, dienende tot erectie van de doelen, om haerl. plaetse met advise van de supplianten te nemen, mits opleghende ende refunderende de weerde van de voors. plaetse ende erfve ten pryse ende estimatie van luyden, hem verstaende. Item dat den Hooftman, Coninck, Dekens, Gesworen ende Guldebroeders treckendeten schietspele buyten haerl. district in onse landen ende heerlycheden ofte van onse vassaelen, sullen mogen uyttrecken met heurl. wimpels, vendelen, trommelen ende fyfelen, ende deselve laeten uytvliegen ende spelen in alder modestie ende gemaniertheyt ter eerer Godts, syne heylige moeder Maria, ende den goeden St. Sebastiaen, hunnen patroon. Ende uyt meerder gratie, hebben den voorn. Hooftman, Coninck, Dekens, geswooren ende Guldebroers voor heml. ende hunne naercomers geconsenteert, geotroijeert ende geaccordeert, consenteren, octrojieren ende accordeeren by dese onse brieven, dat indien naermaels iemandt van heml. schietende in de doelen van hunnen voorn. hove, naer dat zy suffissantelyck met luyder stemmen, soodat ment gehoort heeft, geroepen sal hebben naer de costume, in oude hoven geobserveert, eenich inconvenient gebeurde int brecken van boghe ofte in 't schieten, soo dat daerof iemandt gequetst oft van lyfve ter doot quaeme, in dien gevalle, die alsoo geschoten sal hebben, en sal niet gehouden syn daerof te verantwoorden tegens justitie

laten ons evenwel toe de inrichting van het gilde te doen kennen en den geest, dit het beheerschte, te doen uitschijnen.

Zooals elders, werd het gilde bestuurd door eenen hoofdman, den koning, eenen deken en vier gezwornen, die te zamen met den griffier den zoogenoemden « eed » uitmaakten. De hoofdman en de deken werden door de leden gekozen voor eenen onbepaalden tijd; de gezwornen voor vier jaren, in dezen zin dat er alle jaren een hunner aftrad. De griffier ontving zijne aanstelling van den eed, die eveneens alle twee jaren een lid van het gilde met de ontvangsten en uitgaven gelastte.

Om als lid der vereeniging aanvaard te kunnen worden, moest men zijn van goeden naam en faam, een inkomgeld van 10 schellingen groote betalen, boven 25 schellingen voor « doodschuld », en in handen van den dorpsbaljuw den volgenden eed afleggen : « Belove gedurende dat ik in dit gulden sal blijven, « getrouwen guldebroeder te zijn van den edelen ridder ende « martelaer S. Sebastiaen, ende ook onderdanig ende getrouw te « zijn aen hooftman, deken ende gezwornen vanden selven « gulde, ende alles te doen dat een goet guldebroeder schuldig is

misdaen, noch oock de partye geinteresseerde, oft degenen wyen het inconvenient oft ongeluck toecommen soude syn eenichssints beteren, noch heml. ter dier causen eenighe satisfactie te doen. Behoudens dat nochtans den roeptyt genouch sy omme by degene die daer present syn oft sien schieten, heml. te mogen vertrecken ende uyt dangier stellen. Behoudens oock dat de voorn. Hooftman, Coninck, Dekens, Geswooren ende Guldebroers gehouden sullen syn te doen den behoerl. eedt in handen van den Bailliu van de voors. prochie van Calckene tegenwoordich ende toecomende, ons ende onse naecomelingen wel ende getrouwelyck te dienen in onse oorloghen ende elders daert ons gelieven sal, tot onsen redclycken cost. Ontbieden daeromme, enz. Gegeven in onse stadt van Brussel in de maendt van September int jaer ons Heeren duysent ses hondert vyf en tsestich, ende van onsen rycke het vyf en viertichste.

By den Coninck in synen Raede. »

(Get^d) : B. DE ROBIANO. »

(Oorspronkelijk stuk op perkament, in de archieven van het gilde, thans ten huize van den heer Cyriel Dauwe).

« te doen; voor te staen de oude catholyke apostolyke Roomsche
 « Kerke, ende die te beschermen met lyf en goed, by zoo verre
 « als iemand die wilde verhinderen. Aldus moet my God helpen
 « ende alle syne heyligen ende den heyligen ridder ende marte-
 « laer S. Sebastiaen. »

De schutters waren verplicht de eer van het gilde in alle omstandigheden te handhaven. Het was op hunne vergaderingen volstrekt verboden te vloeken, te zweren of het minste leelijke woord uit te spreken; te kijven of te vechten, alsmede tabak te rooken, te teerlingen of met de kaart te spelen. Wie zich aan een of ander plichtig maakte, werd ongenadig in de boet geslagen en kon zelfs, in zekere gevallen, als onwaardige gildebroeder, uit den schoot der vereeniging gebannen worden.

De feestdag van den H. Sebastiaan werd in de kerk gevierd met eene plechtige mis, welke door de leden van het gilde, op boet, moest worden bijgewoond. Hiervan waren alleenlijk uitgezonderd dezulken, die eene wettige versooning konden inbrengen, waarover de eed te beslissen had. Evenzoo was de bijwoning van de zielmis voor de afgestorvene gildebroeders verplichtend, gelijk allen mede gehouden waren tegenwoordig te zijn in de plechtige mis op de vier hoogdagen, op O.-L.-Vrouw-Hemelvaartdag, H.-Sacramentsdag en Rozenkranszondag, zonder te spreken van de kerkelijke ommegangen, welke door het St.-Sebastiaansgilde werden opgeluisterd.

Gelijk overal, waar er een schuttersgilde bestond, had dat van Kalken een bijzonder altaar in de kerk, dat niet alleen prijkte met het beeld van zijnen hoogvereerden patroon, maar dat met verscheidene andere kunstvoorwerpen was versierd, voor welker onderhoud eene bijzondere zorg werd aan den dag gelegd. Uit dit alles blijkt dat het genootschap een bij uitstek godsdienstig karakter bezat.

Wat nu de oefeningen der leden buiten de kerk betreft, wij zien uit de verordeningen dat de schieting naar den koningsvogel jaarlijks plaats had op H.-Drievuldighheidsdag. Wie dezen neer-velde ontving van het gilde eene som van 2 pond groote, van

welke de overwinnaar éen pond moest afstaan ten voordeele van dengene, die 's anderdaags de « ekster » afschoot. De koning mocht zijne onderdanen « tracteeren », doch niet meer dan met twee flesschen wijn; hij werd 's avonds feestelijk naar huis geleid. Het klippelen naar den haan of de gans, waaraan alleen de vrouwen of de dochters van de guldebroeders mochten deel nemen, was hier insgelijks in 't gebruik.

Ten bovengemelden dage, alsook 's maandags, vereenigden de leden zich aan eenen lekkeren maaltijd, waarop ook de vrouwen werden toegelaten. Wie er voor ingeteekend had en afwezig bleef, moest niettemin zijn gelag betalen.

Den dinsdag in de kermisweek van Kalken was 't prijs-schieting, bij welke gelegenheid het gilde gewoonlijk 25 pond tin gaf. Verder oefenden de leden zich des zondags, na de vespers, onder de gaaiwip of tusschen de doelen, en was 't hun geoorloofd naar schietingen in andere plaatsen te gaan, mits voorafgaande kennisgeving aan den griffier. Er mocht voor niet meer dan éenen stuiver den man geschoten worden, en wie in 't schieten naar de doelen den boog trok, mocht dezen niet eerder lossen dan na de omstanders behoorlijk verwittigd te hebben, op straf eener boet van zes grooten.

Behalve de traditioneele trommel- en fiffelaars, had het gilde nog zijnen knaap, die in handen van den dorpsbaljuw den eed af te leggen had « het gulden getrouwelyk te dienen, te volkomen « sonder tegenspreken alle 't gene hem van wegens den Eede « belast (werd), ende voorders syn beste te doen om hooftman, « deken, geswoornen ende andere guldebroeders te believe; den « outaer ende capelle van St. Sebastiaen te vaegen, kuisschen « ende paleren, ten believe van den heer pastoor; het beeld van « den patroon afsetten ofte doen afsetten ende bereyden om in de « processie te kunnen gedragen worden; de confreers in hunne « vergaderinghen te dienen 't sy aen tafel ofte anderssints enz. »

De meergemelde verordeningen en de naamlijst der leden van het gilde maken ons bekend dat er twee pastoors van Kalken, Boele en De Naeyer, geweest zijn, die het hoofdmanschap heb-

ben bekleed. Eerstgenoemde, die tevens hoofdman was van de broederschap van 't H. Kruis, had in die dubbele hoedanigheid eenige moeielijkheden, nopens den voorrang, dien beide gilden beweerden hun toe te komen in de processieën. Hoe het geschil eindigde, vinden wij niet aangeteekend.

De nog bewaarde zilveren breuk of halskraag van den koning werd te Gent gekocht in 1735, ten prijze van 17 pond 17 schellingen groote. De schietakker kwam in 't bezit van het gilde ten jare 1740 en bleef er aan toebehooren tot in 1874, wanneer hij, als zoogezeid goed zonder meester, naar aanleiding eener verklikking, krachtens de wet van 4 Ventose IXe jaar der Fransche republiek, tot de burgerlijke godshuizen van Brussel overging, die er thans 't inkomen van genieten.

Omstandigheden, welke wij niet noodig hebben hier aan te halen, waren oorzaak dat het vroeger zoo bloeiende schuttersgilde omtrent laatstgemeld jaar zoo goed als te niet ging.

Rederijkers. — EDM. VAN DER STRAETEN, de schrijver van *Le Théâtre Villageois en Flandre*, beweert dat er hier reeds op het einde der XVIIe eeuw een rethorica bestond. Hij steunt deze meening op de omstandigheid dat men thans nog te Kalken, namelijk bij de erfgenamen van zekeren « Kapitein Bauwens », in de Bontinkstraat, een vaandel bewaart, waarop de naam dezer gemeente, naast het jaartal 1698 te lezen staat; doch of dit vaandel aan een genootschap van rederijkers heeft toebehoord, komt ons zeer twijfelachtig voor. Het is evenwel niet onwaarschijnlijk dat er toen te Kalken, zooals op meer andere plaatsen onzes lands, reeds tooneelvertooningen gegeven werden; maar bewijzen kunnen wij er niet van aanhalen. In de tweede helft der verledene en in het begin der tegenwoordige eeuw was 't rethorica hier volop in gang.

De ziel der toen te Kalken bestaande rederijkersvereeniging was zekere schoolmeester, met name Gabriël van den Abeele. Deze voor zijnen tijd niet onverdienstelijke leeraar — oprechte type van den door BILDERDIJK zoo meesterlijk geschetsten dorps-

magister, schreef verscheidene tooneelspelen en andere berijmde opstellen, welke hem ter plaatse, waar hij gevestigd was, voor eenen geheelen « bol » deden doorgaan. Om den man eenigszins nader te doen kennen en tevens te doen zien hoe goed hij het met het onderwijs, onder andere, meende, geven wij hier eenige brokken uit zijne zoogezegde « letterkundige » nalatenschap.

Wij beginnen met eenen oproep tot zijne scholieren, ter gelegenheid van den toen van gewicht geachten kampstrijd voor de beste plaats, die gewoonlijk alle jaren vernieuwd werd.

« Welaen, leerzuchte jeugd, wilt uwe pen besnyden,
 Dat zy gaet naer uw hand, gy moet u gaen bereyden
 Tot schryven om te best; die schoonst geschreven heeft
 Zal neemen eene plaets die hem den meester geeft.
 Noteert dat iedereen op zijne plaets moet blyven
 Die hy gekozen heeft, dat zonder twist of kyven.
 Dat ieder doet zyn best, en ook zeer wel verzint:
 Die meest zyn beste doet, den meester meest bemint.
 Gy moet voor morgen noen my brengen u papieren.
 En die niet wel en schryft zal ik van agter stieren,
 't Mag zyn wie dat het wilt, ten waer met reden dan
 Als dat er een mancqueert, die er niet komen kan. »

Daags na den kampstrijd kwam hij met de volgende toespraak voor den dag:

« Gy hebt, scholieren, nu om eene plaets geschreven,
 Die ieder houden moet, gelyk z'hem is gegeven
 En schoon er iemand waer die niet en is content,
 Doch moet hy zitten daer tot dat hy beter kent.
 Daerom beveel ik u dat elk doet zyn devoiren,
 En houd u stillekens, wilt u daerin niet stooren.
 Dat ieder doet zyn best, en alles wel grondeert,
 Wanneer gy beter schryft, wordt ge ook meer g'avanceert. »

Hoor nu, hoe hij met eene vaderlijke bezorgdheid verder tot zijne leerlingen spreekt en hun de toekomst voorspelt:

« Die wilt komen tot groot eeren
 Moet de konst der penne leeren:
 Nooyt word iemand een groot man
 Die geen pen hantieren kan.

Daerom schoolkinders met eeren,
 Wilt de konst der penne leeren ;
 Nooyt verkwist den schoonen tyt
 Dat gy in de schole zyt.
 Anders zult gy naer dees daegen
 Met verdriet uw leed beklaegen,
 En ook wenschen om veel geld
 Voor den tyd die g'hier verspelt.
 Laet u niet altyd vermaenen
 Van die u den weg wilt baenen
 En u leyden tot geluk,
 Of gy brengt u zelf in druk. »

Wil men een staaltje van zijn onderricht in de spraakkunst ?

« Wie tot schryven zich wilt g'wennen
 Moet de spelkonst deftig kennen.
 Diphtong, triphong, apostroph !
 Hola, meester, dat 's was grof !
 Wie zyn letters kent ter degen,
 Kan hun klank wel overwegen,
 En alwie daer veel in mist
 Is veel botter als hy wist.
 Ae, ee, ie, oe, uy en deeze,
 Weet dat het diphtongen weezen.
 Aeu, eeu, ieu, oey en zoo voort,
 Worden voor triphongen ghoord.

« Spelling is maar speling », zeide hij, en toonde dit in eene menigte aardige woordschikkingen en zinwendingen, die wij betwijfelen of ze door de leerlingen echter al veel beter dan bovengenoemde basterduitdrukkingen verstaan werden.

Wie CONSCIENCE'S *Schoolmeester onder Maria-Theresia* gelezen heeft, kan zich een gedacht vormen hoe heel wild het in de scholen van den ouden tijd soms ging. De school van Meester Gabriël was hierin geene uitzondering, zoo wij naar den ontmoedigden toon van eenige zijner opstellen, als het volgende, mogen oordeelen :

« 'k Moet, scholiers, met reden klaegen,
 Van hetgeen ik alle daegen
 Tot myn spyt alhier moet zien,
 Schoon ik 't stiptelyk verbien,
 Hoe dat meest al myn scholieren
 Hunnen klap hier mesdag vieren,

En als men hun zulks verbied,
 't Duert zoo lang als men hun ziet.
 Peist dat gy in laeter daegen
 Zult in rouw uw leed beklagen,
 Dat gy dezen gulden tyd
 Zoo onredelyk verslyt.
 Hoc kont gy u zelf terberen
 En u meester zoo tenteren
 Die zooveel devoiren doet
 Om u op een goeden voet
 En op rechten weg te zetten!... »

En dat er toen, zoowel als nu, straatschenders onder de schoolknappen bevonden werden, moge het volgende opstel getuigen :

« 'k Moet, scholieren, u verkonden,
 't Geen aen my is toegezonden,
 Dat g'hier soms zyt aengeklaegd
 't Welk aen my niet wel behaegt.
 Als het waer is, zoo zy spreken,
 Dat als g'uyt de schole gaet,
 Roept en schreeuwt langsheen de straet;
 Die met steenen, kluyten gooien,
 En op deur en vensters rooyen,
 Of 'tis 't zelve waer het zy,
 't Lykt heel wel straetschendery!.... »

Niet altijd, echter, kon de meester de roede opnemen en zich om zijne « deugenieten van jongens » kwaad bloed maken. Was de dag van St. Nicolaas of van St. Gregorius, den gevierden schoolkinderenpatroon, nakend, of greep er in het dorp het een of ander feestje plaats, de onderwijzer deelde in der kinderen vreugde, en nam de gelegenheid te baat om zijne dichtader te doen vloeien. Ziehier wat hij hun dan voorzong :

« Maekt vreugd, leezuchte jeugd, den dag is by gekomen
 Op welken ik met vlyt en liefd' heb voorgenomen
 Te vieren heel verheugt Gregorius gewis,
 Gy weet die den patroon van de scholieren is.
 Een solemneele mis zal op dien dag geschieden
 Tot lof van ons patroon, tot welke ik ulieden
 Eenparelyk begroet, 'k wil ieder, hier op let,
 Daer vierig vol ootmoed zal storten zyn gebed.
 Dat ieder zig verciert met zyne beste kleeren.
 Zeer properlyk gekuyscht, om zoo met vlyt te eeren

Ons weerdigen patroon, en naer wy met ootmoed
 Hem hebben dus gebeên, komt men met eenen vloed
 Van vreugd in onze school, alwaer men zal vergaeren
 Met muzikael geluyd van spel, gezang en snaeren
 En dansen in het rond, en roepen dan aldus :
 Vivat onzen patroon! Vivat Gregorius! »

Het beste, dat wij van meester Gabriël te zien kregen, is een gedicht op den vrede, dat wij, niettegenstaande den rethoricalen geest, die er in doorstraalt, der mededeeling niet onwaardig achten :

« Ziet Cornucopia met haren vollen horen
 Ontluycken, t' wylen Mars, als schuymende van toren,
 Met zyn Bellona ligt getreden met den voet,
 Gekneusd is zynen schild en zynen staelen hoed,
 Zyn yzer is verstopt, en zyne spies verbroken,
 Zoo dapper heeft den Vree zig over hem gewroken.
 Duert lang, o zoeten vree! dat eeuwig voor u buyg'
 Den vreeselyken Mars met al zyn krygsgetuyg;
 Verstikt zyn moordtrompet, en laet zyn vendels rotten,
 Scheurt zyn banieren al en werpt ze voor de motten;
 Zyn woedige trophee'n vernield, hoe schoon en weird;
 Maekt van zyn spies een zeis, een kouter van zyn zweird,
 Opdat de akkerman weer met een waer genoeg
 Mag onzes moeders rug doorvoeren en doorploegen,
 En Ceres wederom toewyden met genucht
 Het eerste veldgewas, het eerste van zyn vrucht. »

Geen twijfel of de tooneelstukken van meester Gabriël waren op denzelfden leest geschoeid, doch of er nog afschriften van bestaan, is ons niet te wete gekomen.

De vertooningen der Kalkensche rederijkers hadden plaats ter wijk Hussevelde, of in *den Appel* op de Kruisen, later ook weleens in het dorp of ter wijk Eesvelde. Ter laatstgenoemde plaats speelden de *Leerzuchtige Iveraers* in 1797 tot een en twintig maal toe : *de Blyde bekeeringe van Euphemia, prinsesse van China, alsook d'erstellinge van 't Christene geloove in het zelve ryk, verrigt door den godlievenden en onverwinnelyken Keyzer Theodosius*, welk stuk, waarin zang en balletten voorkwamen, telkens eindigde met eene klucht.

De kenspreuk dier vereeniging luidde :

Daer Liefde en Eendragt elkanderen vleyd,
 Word Momus laster-tong ter neer geleyd.

In 1811 richtte men in deze gemeente eene nieuwe tooneelmaatschappij in, welker leden, zich den titel gevende van *Rymdorstige konstminnende Iveraeren van Rhetorica*, in den Engel te Berlare met de *Machabeën* optraden. Vijf jaren later, in 1816, verschenen zij op de planken met het zoo bij uitstek populaire stuk *Cabonus en Peccavia*, dat ook verscheidene malen werd opgevoerd, waarna de maatschappij van lieverlede te niet ging.

HARMONIE. — Dit muziekgenootschap bestaat te Kalken sedert het laatste der verledene eeuw en is dus een der oudste van Vlaanderen. Het behaalde in 1809 (de eenige maal, zoo wij het wel voor hebben, dat het aan eenen kampstrijd deel nam) eenen eersten prijs te Dendermonde, gaf zelf een groot getal muziekfeesten en woonde verscheidene festivals bij, terwijl er in zijnen schoot ook eene tooneelafdeeling bestaat, die hare leden nu en dan op vertooningen vergast.

FANFARENGENOOTSCHAP : Voorwaarts. — Dit genootschap, insgelijks de tooneelkunde beoefenende, werd te Kalken opgericht in 1872.

Voorts kwam er in deze gemeente ten jare 1861 een *Vlaamsch Leesgezelschap* tot stand, onder de kenspreuk : *Nooit te oud om te leeren*. Op zijnen eersten verjaardag, den 8 December 1862, droeg de geleerde taalkundige K.-L. TERNEST er zijne *Beknopte Geschiedenis der Nederlandsche taal* voor, en de Kalkensche onderwijzer Leo van de Velde hield eene redevoering, welke door den druk verspreid werd.

VI.

VERDIENSTELIJK MAN, TE KALKEN GEBOREN. — BOGAERT (Karel), Vlaamsch letterkundige, werd te Kalken geboren den 21 Oogst 1834. Hij was aanvankelijk smid te Eekloo, en opvolgendlijk statieoverste aan den spoorweg van Eekloo naar Gent, werktuigkundige in eene fabriek te Langerbrugge, en sedert 1880 bediende bij het Ministerie van openbare werken, te Brussel.

Hij schreef :

De drie Zangers : Willems, Ledeganck en Van Duyse. Vaderlandsche Triologie, met een voorzang. Gent, 1861, in-8°.

Bloemen in het wilde gegroeid. Gedichten. Gent, 1861, in-12°.

Adolf en Ludwina. Romantisch dichttafereel. Gent, 1862.

Bede voor Z. M. Leopold I, koning der Belgen, en deszelfs vorstelijk stamhuis. Gent, 1863.

Stemmen des gevoels. Gedichten. Gent, 1864, in-12.

Voor de noodlijdenden. Romance. Gent, 1866.

Verstrooide bladeren. Gedichten. Gent, 1867, in-12.

Zomerkrans. Gedichten. Gent, 1876.

Vooruitgang. Dichterlijke tafereelen. Gent, 1879 en 1880.

VII.

Volkssage.

PAAP-ZONDER-HOOFD. — Tot vóór een tachtigtal jaren zag men alle nachten rond het dorp eene zwarte gestalte zweven, die aan eenen romp zonder hoofd geleek, en door de inwoners Paap-zonder-hoofd werd genoemd. In zijne vaart brak Paap-zonder-

hoofd soms de takken der boomen en elskanten, doch voor het overige deed hij niemand kwaad. Eenige inwoners van Kalken hebben hem somtijds in eene koets met twee grijze paarden van den hof der pastorij zien komen en eene naburige hoeve zien oprijden.

De dorpcelingen meenen in Paap-zonder-hoofd eenen terugkomenden priester te herkennen. Thans — vertellen zij, — is hij voor negen en negentig jaren naar de Roode-Zee gebannen, en 't is daarom dat men er weinig of niet meer van te spreken weet.

Volgens anderen kwam er vroeger een overleden pastoor elken middernacht naar de pastorij, zittende in een rijtuig dat door twee sterke paarden werd voortgetrokken. De verschijning hield op toen men in den hof eenen verborgen schat had ontdekt.
